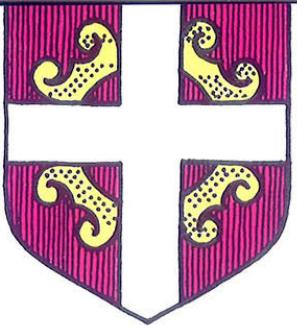

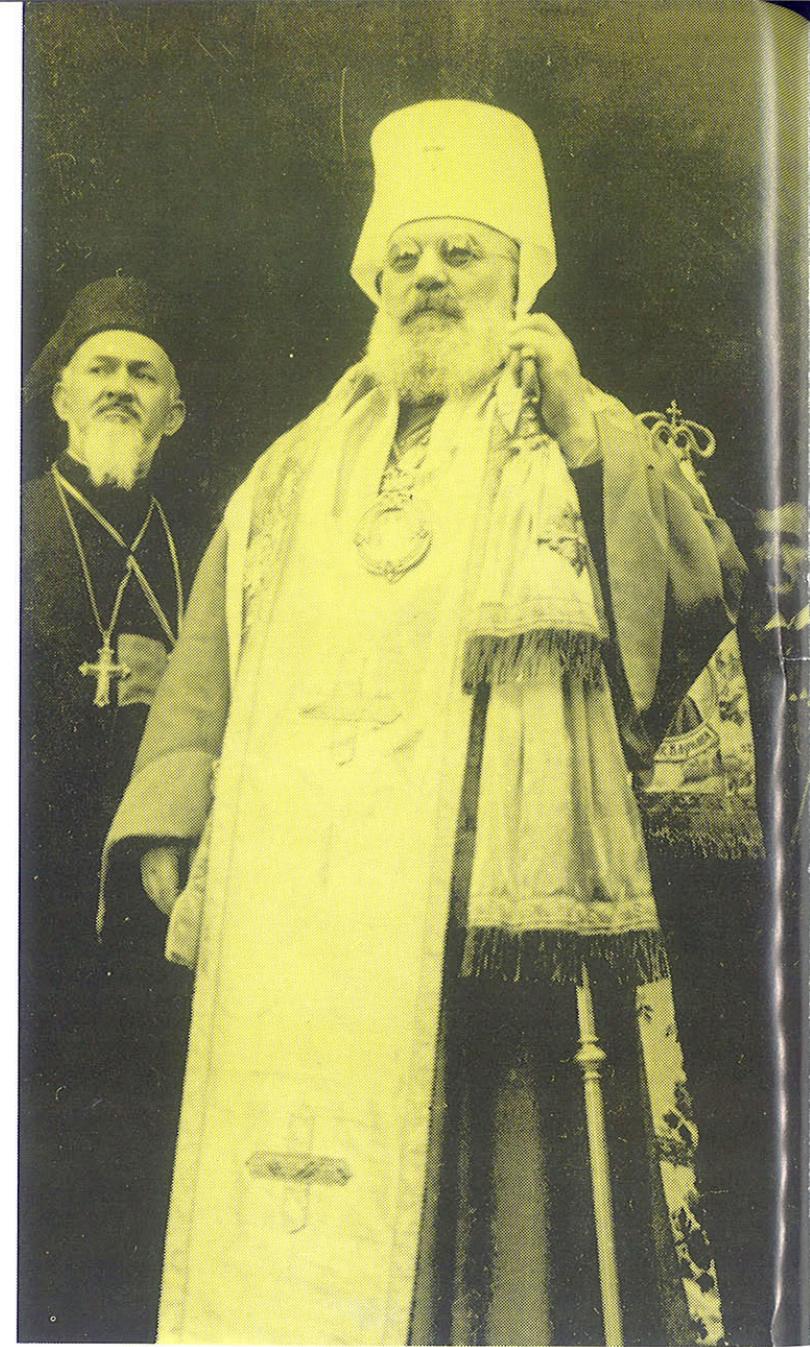

Христов гроб
са положеном
плаштаницом,
на Велики петак
у манастиру
Дивостину
код Крагујевца

КРСТ СА ОГЊИЛИМА —
ДРЕВНО НАРОДНО ЗНА-
МЕЊЕ СРБА.

Из грба послератне „На-
родне Републике Србије“
крст је избачен; „образо-
ложење“ томе, произво-
љно и ненаучно, дала је
Митра Митровић-Ђилас,
тадашњи министар про-
свете у влади НРС, уводе-
ћи новокомпоновани —
осакаћени — грб, начи-
њен иначе по узору на ре-
публичке грбове совје-
тског типа, а који је и
данас у употреби у СР
Србији.

Његова Светост ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ГАВРИЛО за време свога боравка у Крагујевцу 1938. године. Са Патријархом је Преосвећени епископ горњокарловачки САВА ТРЛАЈИЋ (на слици лево) потоњи свештеномученик српски — године 1941. њега су на зверски начин убили хрватски нацисти — усташе, ни данас се не зна његов гроб.

После II светског рата порушена је ЦРКВА У ЂАКОВИЦИ на Космету (фотос је из предратног времена када је завршавана њена изградња). Брајан Трнова, у то време председник Сре- ског одбора из Србице, изјавио је: „Цркве су уопште непотре- бне; једино цамије могу остати, јер служе као богоомольје“!

Сава, епископ шумадијски

Поводом 40-годишњице смрти Патријарха Гаврила

Стање Српске православне цркве од 1944. до 1950. г.

Пре и после повратка Патријарха Гаврила из заточеништва

Ових дана се навршило четрдесет година од упокојења патријарха српског Гаврила (1938—1950), великог страдалника у Првом и у Другом светском рату.

За време Другог светског рата, Патријарх Гаврило је ухапшен од стране Гестапо-а (политичка „Тајна државна полиција“ нацистичке Немачке) у манастиру Острогу 25. априла 1941. године.

„Да Вам излажем све оно што сам од 25. априла 1941. па до 8. маја 1945. год. преживео у свирепој руци немачког Гестапоа — то би било за сада немогуће. Кад је страдао цео наш Народ са својим свештенством, право је било да страда и његов патријарх. У чемерним данима наше горке судбине, моје лично физичко страдање, била ми је врста утехе, али моје душевно страдање било је страшно и убитачно, јер у чељустима људождера нисам могао да, ма на који начин, пружим помоћ своме мученичком Народу, кога су целати са свих страна разапињали на најстраховитој Голготи, на којој се ево и данас, по свршетку великог рата изадобивене победе, једнако разапиње и мучи наш несрећни Народ!“ — пише Патријарх епископу Дионисију⁽¹⁾.

Из овог писма се сазнаје и да је Патријарх, за време ропства, или после ослобођења, 8. маја 1945. године, од стране 36. америчке дивизије, претрпео шлог, те му је „десна рука усљед шлога дохваћена“⁽²⁾.

Патријарх каже, да се није „могао раније јавити, једно због мага пропалог здравља, које ме поодавно држало ближе смрти, него животу, а друго што нисам био у стању, да пратим до гађаје и упознам право стање. Терор, који се зацарио после пропasti окупатора у нашој несрећној Отаџбини, сејао је расуло и контрадикторне вести на све стране“⁽³⁾.

Останују у Српској цркви, патријарх Гаврило је, вероватно, био извештен и од стране епископа Дионисија, коме је митрополит скопски Јосиф, изме-

ђу осталог, писао и ово: „У претешкој смеситуацији, али се Богу молимо и у Њега се уздамо! У свему смо оскудни,ничега немамо; свега смо жељни, слободе — највише. Све је дириговано, па и она! Свештенство је прдређено, богословија ниједна не ради, само факултет твори своје часове. Докле, незнамо. Веронаучна настава на папиру још није забрањена али је практично из школа истерана, вероучитељи сви отпуштени. Авај, срце, Обилића, авај, снаго, Краљевића...!“

Св. Сава више се у школи не слави, црква га је снажно прихватила и народу у аманет дала. Он га је с радошћу, ентузијазмом и сузама примио и снажно пригрлио на своје груди. На Лазареву суботу сву сунам децу, готово, из свију градова у разним правцима ван града одвели — само да не буду на Врбици. Зато је народ целе Страсне недеље препуњао не само цркве него све улице око цркава, често ту и логоровао, а на Велики петак народ је сав био за распетога Христа... Нама „чупавцима“ с противне стране добацује: — Платићете нам! — Ми одговарамо: — Сами сте криви, а ми радо и својим главама плаћамо! — А како и колико ми, св. Владико, плаћамо нећу Вам овде говорити. Напомињем само, да смо ми до сада дали преко 600 мртвих глава, а не мање су трунули и труну по логорима из затворима. Нека! Свеће проћи а Христос ће са својом Црквом и стадом остати на боишту као победилац⁽⁴⁾.

Патријарх Гаврило се вратио у Југославију 14. новембра 1946. године. У име присутних архијереја, Патријарха је поздравио митрополит скопски Јосиф рекавши, између осталог: „Састанак овај с Вашом Светости сличан је са састанком Господа нашег и Спаситеља, после Његовог васкрсења, с апостолима Својим“⁽⁵⁾.

Патријарх Гаврило је одмах по повратку сазвао Свети архијерејски сабор у ванредно заседање, које је трајало од 16. до 23. новембра 1946. године. У раду овог заседања узело је учешћа, поред Патријарха, свега девет архијереја, од којих је било тројица прогнаних из својих епархија: митрополит Јосиф, епископ Викентије и Владимир. Епископ нишки Јован услед болести није узео учешћа у раду овог послератног заседања.

Шта је патријарх Гаврило осећао у својој души, слушајући извештаје превивелих српских архијереја најбоље се види из његове прве Божићне посланице: „На жалост, дошавши у земљу, душа Нам се потреса посматрјући тешко стање наше Цркве и нашег народа...“⁽⁶⁾.

У Отаџбини је свега седам епархијских архијереја било у епархијама. Митрополит скопском Јосифу и злетовско-струмичком Викентију, законитим и канонским архијерејима,

није било дозвољено да се врате у Скопље односно у Штип, јер је тамо некакав „иницијативни одбор“ са благословом „одозго“ приграбио сву власт у своје руке. Митрополит Јосиф је чак из Врања насиљно удаљен, јер је и одатле сметао онима који су имали намеру да раскомадају Српску православну цркву, у оно време у Македонији и Црној Гори.

Упражњене су биле и епархије и парохије. Многи свештеници су побијени за време рата и после рата, који очекују да им се имена једног дана објаве. Узатворусе нашло самодо Патријарховог повратка преко седамдесет свештеника, осуђених од 20 година затвора па до оних који су чамили и без осуде. Било је таквих који су затворени, а после о њима није билонитраганигласа, на челуса митрополитом црногорским Јоаникијем.

Црква је одвојена од државе, али не увек и држава од Цркве, јер је држава покушала да се меша у црквене послове, кад јој је то било омогућено. Одвајањем Цркве од државе су изменјени и многи прописи, јер се држава разрешила свих предратних обавеза према Цркви.

Одузимањем матичних књига рођених, венчаних и умрлих, које је Црква стотинама година брижљиво водила и чувала, да се исте препишу, а потом врате Цркви као законитом власнику, Црква је једноставно преварена. Матичне књиге ни до данас нису враћене, а имамо сазнање да се у појединим институцијама уопште не чувају.

Увођењем обавезног грађанског брака, 1946. године, не само што је опао број венчања у Цркви, већ је уништена светиња брака. Број разведеног бракова је бивао све већи и већи, а о животним проблемима деце из разведеног бракова да и не говоримо.

Крај Другог светског рата Србима, а и осталим верујућим људима, донео је многе кобне промене. Међу њима је највећа слобода проповедања безбогства, која се највише користила у школама и то већ од 1944. године.

Одмах после рата почели су се ширити гласови, да се веронаука више неће предавати у школама. Зато је већ 24. децембра 1944. године одржана у Патријаршији конференција свих вероучитеља Београдске архиепископије и на истој је израђен један Меморандум. У том циљу је митрополит Јосиф и посетио Митру Митровић-Ђилас, повереника за просвету, која му је саопштила „да ће се вероватно веронаука предавати факултативно, по жељи ђачких родитеља, но с тим да ће исти испasti из наставног плана“. После овога су следиле контрадикторне одлуке не само када је била упитању верска настава, него и када се радило о односима између Цркве и државе уопште.

Његова Светост патријарх српски Гаврило по повратку из заточеништва — снимак је начињен за време заседање Светог архијерејског сабора СПЦ 1947. године.

Од 1. маја 1946. године вероучитељи више нису били на платном списку Министарства просвете. За учење веронауке се изјаснило, у то време, око 90% ученика. Иако је број био овако велики, ученицима, а такође и њиховим родитељима, чињене су невиђене сметње. Из извештаја епархијских архијереја се види „настојање да се на сваки могући и немогући начин спречи предавање ђацима верске наставе. Свети архијерејски синод је поводом ових сметњи упутио своју представку државним властима. не само што је ова представка остала без одговора, већ су чињене још веће сметње свештеницима и учитељима, само да бисе омешено предавање верске науке“ (Син. бр. 1650/зап. 213. из 1946).

Пре Другог светског рата Српска православна црква је имала врло со-

лидне пензионе фондове, организоване на потпуно здравој основи, тако даје око 1.000 пензионера, удова и сирочади примало своју мировину из ових фондове. Пре рата су сви свештеници уплаћивали своје улоге у ове фондове, а многи од њих су невиђено изгубили своје животе за време рата, само зато што су били Срби и православни свештеници. Да би обезбедила примања својих 1.500 пензионера, Српска православна црква је благовремено интервенисала код државних органа односно Министарства рада, да по Закону о социјалном осигурању из 1945. и 1946. године, који је предвиђао укидање свих пензионих фондове, преузме пензионе фондове наше Цркве.

Међутим, парохијско свештенство је остало без социјалног осигурања, које су добили само световњаци за-

послени у Цркви. Свештеничким уџивицама је помоћ исплаћивала Црква из својих средстава која су биле више него скромна.

Аграрна реформа је Српску православну цркву довела до просјачког штапа! Цркви је одузето преко 70.000 хектара зиратне земље и шуме. Патријаршијска штампарија у Сремским Карловцима и штампарија Хришћанске заједнице у Крагујевцу одузете су, Завод за осигурање црквених добара национализован, а валутном реформом фондови и задужбине формално уништени, и то фондови стварани стотинама година. Национализовано је 1.180 зграда.

Црква је задужбине, којима је вековима руководила, користила у добровртврне сврхе: школовање сиромашних студената свих факултета, одржавање школских зграда у маленим црквеним општинама, за удају сиромашних Српкиња, школовање сиромашне занатлијске омладине и одржавање гробова верника, умрлих без своје деце.

На сав посед који је Српска православна црква имала у Бачкој и Славонији (Сириг, Вајска, Ковиљ и Даљ) посматрало се као на један посед, па јој је остављено 30 хектара, а одузето 5.886 хектара и 72 ара. То се није додило ни у црно-жутој Монархији, која је иначе спутавала живот наше Цркве кад год јој се указала могућност!

Тако у Сиригу, од неколико хиљада јутара црквене земље, није остављен ни један плац за зидање цркве у овом селу!

Приликом спровођења аграрне реформе и национализације зграда, одузети су и епископски конаца у којима су живели епископи у Вршцу, Шибенику, Тузли, Пакрацу, Зајечару, Никшићу, Шапцу и Пожаревцу (у Новом Саду су „само“ уселили неколико станара у Владичин двор, у коме је био затворен на 17 месеци кућног притвора, без суда и осуде, епископ бачки др Иринеј Ђирић).

Поред бесправно одузетих парохијских дома, манастирских конака, црквених сала, капела, зграда богословија на Цетињу, Битољу, Сремским Карловцима, Сарајеву и свих зграда које је Анте Павелећ одузeo у Срп. Карловцима — а које ни до данас нису враћене, јер рат није завршен ни до данас само за Српску православну цркву — а таквих је било 222 (овде нису урачунате зграде из епархија дабро-босанске, загребачке, злетовско-струмичке, скопске, охридско-битољске и захумско-херцеговачке), одузето је накнадно још неколико стотина.

После свега овога требало је, заиста, преживети. Зато је Патријаршијски управни одбор препоручио сакупљање добровољних прилога (парохијала) за потребе Српске православне цркве(7). Овај покушај је успео у неколико епархија и он данас

представља врло важну ставку у црквеноопштинским буџетима.

Захваљујући сналажљивом и практичном митрополиту Јосифу, отворен је у Патријаршији, 1946. године, завод за израду свећа, чији је приход, у своје време, послужио за издржавање Цркве.

Док се Црква, с једне стране, борила да обезбеди какву-такву егзистенцију, с друге стране је била изложена страховитом прогону у свим њеним епархијама. Светом архијерејском синоду су свакодневно пристизале тужбе сасвих страна о испадима државних власти, а таквих је огроман број. Навешћемо само неколико.

Имовина манастира Каленића је свакодневно развлачена⁽⁸⁾, а takoђе и манастира Тумана⁽⁹⁾.

Месни одбор у Градцу (Црна Гора) забрањујеprotoјереју Радоју Ђуричићу да се потписује као protoјереј. Окружни одбор у Дарувару одлуком бр. 16479 од 25. маја 1946. забрањује свештенику вршење катихетских дужности по свим школама, народни посланик сомборски наређује паросима сивачким „да напусте своја места службовања и своје парохије“. Окружни суд у Карловцу кажњава престарелог protoјереја Михаила Медаковића „на три месеца лишења слободе“, јер није допустио неправославном лицу да кумује на крштењу. Политички комесар војне болнице у Ср. Карловцима наређује да му се приведе епископ Арсеније у собу, а затим да му забрањује да дели крститеље „јер се на њима налази четнички знак“ мислећи на Адамову лобању и укрштене кости у дну крстића.

У Призрену наређују да се скинета tabla с. натписом „Црквени суд“, зато што се на истој налази црквени грб.

Срески одбор у Пискавици забрањује венчање и крштење „у недељу 28. октобра 1945.“ јер ће се тога дана одржати политички збор у Омарској.

Месни одбор у Бељини, на Космају, одабрава „груј“ Мирку Петровићу „да изврши опело“ али више да не долази у село ради опела“.

Штавички месни одбор наређује народу да више не иде у цркву, да се не крштавају и венчавају, јер је „грађански брак пуноважан“.

Јеромонах Јоаникије је служио св. литургију нарушеним архитектонским доказом, нападан за време одизвесног броја омладинаца „и на начин да му је чак и живот био у опасности“.

У Рипњу је једна група омладинаца прекинула архијерејску литургију, коју је служио, на Духове 1946. године, митрополит Јосиф.

Председник Месног одбора у селу Разбоју забранио је богослужење на Усековање.

Брајан Трнова, председник Среског одбора из Србице на збору код манастира Девича изјављује: „Цркве су уопште непотребне; једино џамије могу остати јер служе као богомоље“,

а Хаим Бајрам, грђећи Србе који су дошли да помогну манастиру Девичу рекао је: „Цркву више нећемо, а зато што сте дошли на рад тераћи вас сваког дана на кулак“⁽¹⁰⁾.

О Васкрсу 1946. године забрањено је од стране политичких власти читање Ускршње посланице у Варџар-Вакуфу, Тузли, Мостару, Благају, Бијелом Пољу, Чапљини, Метковићу и Мркоњић-Граду.

На Спасовдан 1946. године не самс што је забрањена литија, већ је на дан славе изговорена са црквених врата „увредљива порука Цркви и њеним органима“.

У Крушевцу је милиција револверима растерала децу која су дошла на пробу црквеног хора, а свештенике Драгомира Никетића, Богосава Пантића и вероучитеље Голуба Цимбаљевића и Миладина Обрадовића отерала у затвор.

Врло чести случајеви су били одвођење свештеника на саслушање у ОЗНУ, („Одељење заштите народа“ — организација државне безбедности), где су малтретирани, псовани и застрашивани.

На свештеника Милана Барнића, кад се враћао са дужности из В. Градишта, пуцају два наоружана лица, те је пуким случајем избегао смрт, што није био случај са protoјерејем Никодимом Новаковићем, кога убише из заседе.

„Неки човек у војничкој блузи и капи“ испаљује на пароха Павла Шамиљског, његову супругу и ташту по метак, па су тешко повређени пренети у болници.

Једног професора богословије у возу, 25. јануара 1946. године, читав сат је малтретирао један војник, бацајући запаљене шибице на њега, да биму, на крају, запалио браду и повредио носну кост.

Protoјереја Ису Пејновића, арх. заменика, су претукли када се враћао са једне сахране из Плашког и рекли му: „не смијеш више долазити у Плашки служити“.

Уочи Видовдана 1946. године, неки наоружани људи су дошли у манастир Ајдановац „и том приликом кињили и мучили манастирско братство а нарочито искушеника Николу Копривицу коме је услед батињања поред осталога повређено и лево плућно крило. Њега су ови људи ставили на вешала, пуцали из пушака преко њега, приморавали га да прави на земљи крст па онда да пљује на њега итд“.

На позив народа и свештенства, епископ бачки Иринеј је дошао у Оџаке, 18. августа 1946. године, да освети нову богомољу. Том приликом је претушен и нанете су му повреде по лицу и телу, а свештеник Миленко Цвејанов избoden ножен. Све се ово догађало „у присуству месне милиције која није ништа предузимала“.

Као што се види, ни животи свештених лица, као и многих већника, нису били у сигурности. „Као пример навешћемо од многих само случај свештеника Чедомира Кујунџића, пароха бистричког, архијерејско намесништво млавско, и свештеника Ђорђа Жутића, пароха дрежничког, арх. намесништво плашчанско, који су без икаква суда и пресуда и без икакве кривице једноставно убијени“.

У овим погромима нису поштеђени ни наши храмови, већ су немилосрдно скрњављени, обесвећивани и рушени. Порушене су, међу осталима, цркве у Ђаковици, Ђурђеву и 40 преосталих цркава мученичке Горњокарловачке епархије.

Баш на месту порушене православне Саборне цркве у Бањој Луци морао се поставити, одмах после рата, дрвени обелиск, који усташе не стигоше да поставе.

У Доњем Товарнику су „органи државних власти, тобожј под изговором да рашишћавају оштећену цркву, у ствари почели да је руше. Органи црквених власти утврдили су да је у самој цркви направљена пустош. Целокупан иконостас до темеља је порушен, изломљен, искидан и један део избачен у црквену порту. Св. Престо, који је био потпуно исправан и неопштећен, пијуцима је до темеља разваљен и раскопан“.

Поводом свих ових догађаја, Свети архијерејски синод је уложио протест Председништву владе ФНРЈ, тражећи „да се са оваквим поступцима престане“⁽¹¹⁾.

Имајући све ово у виду, Свети архијерејски сабор у свом ванредном заседању, у новембру 1946. године, одлучио је, да се једном представом обрати Председништву владе.

(наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

- (1) Патријарх Гаврило Епископу америчко-канадском Дионијусу, Лондон, 30. октобра 1945.
- (2) Исто.
- (3) Исто.
- (4) Митрополит скопски Јосиф Епископу америчко-канадском Дионијусу, Београд, 27/14. априла 1946.
- (5) Гласник Српске православне цркве, Београд 1946, 211.
- (6) Гласник Српске православне цркве, Београд 1947, 1.
- (7) Ристо Грђић, Општа обнова црквеног живота и устројства, Српска православна црква 1920—1970, Београд 1971, 251.
- (8) Син. бр. 815/зап. 43. од 17/4. септембра 1946.
- (9) Исто.
- (10) Исто (и Син. бр. 1830/46).
- (11) Исто.

Осењивање знаком крста

У нашим пределима, које карактерише судар Истока и Запада, а са тим и судар православља и римокатолицизма, једно од обележја, мерила и знакова распознавања православних и римокатолика је начин на који, једни или други, састављају прсте своједеснеруке и осењују се (или „крсте се“) часним крстом Господњим. У вези са овим, углавном код неуких или злонамерних, често долази до бесмисленог и апсурдног изругивања и исмејавања. Нијени малочудновато да се — у крајевима у којима живи измешано православно и католичко становништво, посебно у кризним ситуацијама — чују бесмислице да се римокатолици крсте „шаком“ или „лопатом“, или опет да римокатолици подсмејавају православним (а подругљиво говоре тако и за своје унијате (да су „шрофазни“, због начина на који састављају три прста да би се осенили знаком часног крста.

У ствари, изругивање и исмејавање самог начина „крштења“ или „крижања“, је исмејавање и самој Крста Господњег, који је и за православне и за римокатолике симбол спасења! Апостол Павле је боље него ико други, образложио и објаснио „богословље крста“.. Крст „одељује две економије: Економију Закона и економију вере. У хришћанском срцу крст је граница између света тела и света духа“ (према „Ријечник библијске теологије“, КС. Згб 1980. стр. 454-455). Међутим, овде нећемо говорити осамом Крсту Господњем и о његовој теологији. Обратићемо пажњу на сам знак крста и на начин на који хришћани, од давнина, осењују себе и друге, и тако се символички повезују са спасоносним Крстом на коме је наш Господ Христос разапет и са кога је вакрснуо у слави.

Осењивање знаком крста овде ћемо, ради краткоће, звати „крштење“, како је то у народу уобичајено.

У свету, у хришћанској пракси, постоје заједнице које се „крсте“ са једним, са два, са три или са пет прстију, при томе различито склопљених. Постоје хришћанске заједнице, које се уопште не „крсте“. Сви они који се „крсте“, стављају при том своје прсте на одређене делове тела, изговарају исту формулу: У име Оца, и Сина и Светога Духа, Амин.

Откуда разлике? Када су се оне појавиле? Када су уопште хришћани почели да се „крсте“? Да ли су се апостоли „крстили“ и како? Све су то питања која интересују и образоване и мање образоване вернике. Питања има напретек, али на жалост, подаци из прве хришћанске праксе су веома

штури. Тек код Отца IV века (Св. Василије Велики 330—379) наилазимо на прве доказе да су се хришћани „крстили“, али и тада без детаља који би могли да задовоље нашу радознатост која нас у овом тренутку интересује.

Познато је да је знак крста од првих дана хришћанства, а поготово за време гоњења — од Нерона (54. г.) па до Галерија (310. г.) — био не само знак и обележје спасења, но и знак распознавања међу прогоњеним хришћанима. То је лепо уочио Сјенкијевич у своме роману „Кво вадис“ и упечатљиво је представљено у филму „Бен Хур“, снимљеном на основу овога романа.

Знак крста је био уклесан или изображен на свему. Посећујући светиње такозваних дохалкидонских хришћана (посебно јермена) пада у очи да знак крста („хач“) доминира над свим осталим хришћанским знамењима, укључујући ту и иконе. Пошто су се дохалкидонци одвојили од Опште Цркве на сабору у Халкидону (451. г) и настојали да сачувају обичаје првих хришћанских векова, интересантно је погледати како се они „крсте“. Њихова данашња пракса је одраз најстарије хришћанске традиције, када још није било саборски формулисана догма о Светој Тројици, али је она постојала у практичној делатности и веровању.

Дохалкидонци се крсте са једним прстом (кајипрстом), а исто тако, као и данас православни, са три састављена прста. Њихово објашњење символике овог начина „крштења“ се своди на следеће: Један прст је символични знак да је *Бог један*. Три састављена прста је само тумачење ове прве поставке: Бог је један, али у трилица. Оба овака су равноправна и наизменично се употребљавају, поготово код православних Копта у Египту.

Дохалкидонци стављају знак крста најпре на чело, па испод груди, затим на леву страну и, најзад, на десну страну на грудима. Замолио сам једног коптског монаха, приликом посете манастиру Св. Макарија у Египту, да ми објасни зашто крстом осењују најпре леву, па затим десну страну (као код римокатолика), а не обратно (као код православних). Парафразирају неколико монахових аргумента: Према хришћанском, а и општем поимању, лева страна је страна негативна, страна зла, а десна је позитивна, страна добра. Анђео Господњи, који је Захарији наговестио рођење Јованови, „стајаше с десне стране олтара кадионог“ (Лк. 1:11). Чак је и „срце мудрогас деснестране, а срце лудога са леве“ вели Проповедник (Проп. 10:2). А удан последњега Суда, када дође „Син човјечји у слави и сви свети анђели с њим“ и када буде судио „свим народима“,

разлучиће грешне од праведника „као што пастир разлучује овце од јарака“. И поставиће овце (праведнике) себи с десне стране, а јараке (грешнике) с леве стране (Мт. 25:31 и даље).

Дакле, преносећи ове аргументе на начин стављања прстију (или прста) најпре на леву, па онда на десну страну груди, дохалкидонци символички означавају своју молитву Господу, да их Својим Крстом преведе са стране зла на страну добра.

У „Историји руске цркве“ од Н. М. Никольског (на руском, изд. Политичке литературе, Москва 1985, стр. 131) наилазимо податак да су грчки свештеници научили руске и балканске Словене да се „крсте“ једним прстом („једнoperстије“) и да се овај обичај у неким крајевима Кијевске Русије и Србије изоловано одржао чак до 17. века. У Русији је „једнoperстије“ замењено са два прста („двухперстије“), а у Византији је замењено у 12. веку „тројеперстијем“, односно „крштењем“ са три прста.

„Крштење“ са два прста („двухперстије“) објашњавано је и брањено додматски, литургички и символички — за време дугих и трагичних борби у Русији, до којих је дошло у вези са увођењем литургичке и обредне једнообразности у цркви током 16. века. Тада је у Православној цркви поникло и један од највећих раскола, такозвано „старообрјадчество“ или „старовјерје“.

„Старообрјадци“ су посебно инсистирали на „крштењу“ са два прста. Велико платно у Третјаковској галерији у Москви изванредног мајстора В. Н. Сурикова (1848—1916), „Бојарка Морозова“, тешко се може избрисати из сећања. Морозова је „старовјер“ и присталица „двухперстија“. Воде је на ломачу. Она поносно одлази да буде спаљена са уздигнута два прста, символом свог традиционалног начина осењивања знаком крста. Као да се и вами, који посматрате слику, обраћа са историјски изговореним речима: „Главу дам“, а двухперстија не дам“. Или, опера „Хованщина“ М. П. Мусорског (1839—1881) у којој је исто тако, на посебан, музички начин представљено страдање и верност „двухперстију“, односно „крштењу“ са два прста.

Да бисмо боље разумели проблем о коме говоримо, неопходно је да кажемо неколико речи о околностима које су га изазвале.

У Руској цркви 16. века покушаји увођења једнообразности у практични богослужбени култ су пропадали једноставно због тога што је, на жалост, преовладавало мишљење да се Богу може угодити једино „исправним“ формулацијама и ритуалним покретима, у којесу убрајали и начин слагања прстију приликом осењавања часним крстом. Формалност је преовладавала! Божанство као да није било носилац правде и љубави и само било Љубов. Њега треба „рас-

положити" у своју корист формулати и знаковима. Један од тих знакова је било и „двућрестије", исправљена два прста — кажипрст и средњи прст, и савијена остала три прста приликом „крштења".

Патријарх Никон, који је вршио реформу током 17. века, поред нетактичности и насиљиштва, и сам је био обузет истим формализмом. То се може закључити и из његових 27, мање-више, формалних питања о православној вери, која је званично поставио цариградском патријарху Пајсију. Пајсије је покушао да на деликатан начин скрене пажњу Никону на суштину православне вере: „Не треба мислиши да се изођачује наша православна вера ако учинодесјствија Јосифова неке небићне разлике, уколико Јосифова сајласносћ у важним и суштинским стварима кајличанске (саборне) Цркве". Ова примедба се односила и на слагање прстију при благослову и крсном знањењу. Наиме, у то време у Византији су се „крстили" са три прста, као и данас у Православној цркви, а у Русији јестаро „крштење" једним прстом, замењено са два прста (двућрестије). Овај начин „крштења" је санкционисао један општенародно-црквени сабор, који је према својих сто поглавља, ушао у историју као „Стоглави сабор". На њему је формулисано: „Ако се неко не осењава знаком крста са два прста, као и Христос, проклет да буде".

Према томе, у основи „двућрестија" је начин благосиљања од стране јерархије и хијерархије, а исти знак је представљен и на најстаријим иконама Христа и светитеља. И данас свештеник тако благосиља у Православној цркви. Прсти су састављени на следећи начин: кажипрст је потпуно прав; средњи прст је мало савијен, а палац је укрштен са домалим прстом тако да чини слово „Х". Мали прст је такође мало савијен. Овако је добијен знак „ІсХс" (Исус Христос), али у пракси се овај знак види као „двућрестије", који је Стоглави сабор санкционисао као начин осењавања часним крстом, уз напомену да је тако чинио и Христос! — „као и Христос".

Патријарх Никон, по узору на праксу Грчке цркве увео је „крштење" са три прста — „тројеперстије". По молби Никона у једну од Недеља православља у Успенском сабору у Кремљу један од источних патријараха, који је боравио у Москви (Макарије?), показао је народу како се треба крстити са три прста и том приликом је изрекао и ове речи: „Ако се неко, сагласно Теодоритову писању и лажном предању крсти са два прста, нека буде проклет". За ревнитеље традиције Никонова црква је названа „дворјанска црква", а његова вера „нова непо-

зната вера". Соловејски монаси су се гордили старим рукописним књигама („харатейе книги") као са највећом светињом. Традиција је правдана практичном руском светошћу. „Молећи се Богу и крстећи се на стари начин са двашеста, Зосима и Саватију су водили богоугодни живот и свету показали преславна чудеса". „Московски чудотворци су... клечањем и сузама Богу угодили и стекли дар чудотворства и изгоњења бесова..." и слично.

Позив званичне Цркве на праксу и ауторитет Грчке цркве, апологете „старе вере", су аргументовано одбацивали. Позивали су се на „Књигу о вери", издање Московске патријаршије пре Никона, у којој се доказивају да је грчка вера „прокажена", јер су чистоту грчког православља уништили „насиље Махмета, лукави фирентински сабор и римска наука". „Грци су од 6947. год. (1439) примили три папска закона: „Тројеперстије" („крштење" са три прста), обливање при крштењу и неношење на себи крста". Овде се наводи интересантан податак да су се римокатолици „кршили" са Џри Јерунома до 15. века!

Формални разлози и нетактичност реформатора довели су до великог раскола у Руској цркви, до ужасних мучења и прогона, којима је у основи било придржавање „двућрестија" или „тројеперстија". За поборнике „старе вере" протопопа Авакума (прогнан у Сибир) и Ђакона Фјодора (одсечен му језик!), „нова вера" је била „најљубија јерес". И сабори су у овој борби одиграли своју, не баш часну, улогу. Сабор из 1656. год. је све онекојисе „крсте" са два прста („двућрестије") прогласио за јеретике — несторијевце, и на њих бацио проклетство. Најзад, Сабор из 1666. год. (10 архијереја) је донео званичну одлуку да Никонова реформа није његова лична ствар, већ дело цара и Цркве. „Сваки онај који се не покори овом светом сабору, предан је вечном проклетству заједно са Јудом издајником и јудејцима који су Христа распели, и са Аријем и осталим проклетим јеретицима".

Међутим, и поред наведених проклетстава остало је до дана данашњег да се велике хришћанске заједнице у Православној цркви „крсте" како са три прста, исто тако и са два прста.

Осењавање знаком крста („крштење") са три заједно састављена прста, у православљу има символично значење: Прва три прста (палац, кажипрст, средњи), састављени заједно симболизују Свету Тројицу — једног Бога у три лица: Бога Оца, Бога Сина и Бога Духа Светог. При томе заједња два прста (мали и домали) при-

љубљени уз длан, символизују две природе — божанску и човечанску — у овалоћеном другом лицу Свете Тројице, Господу Исусу Христу. Како ова символика у себи садржи читаву тринитарну (тројичну) теологију, која је коначно формулисана тек у 5. веку, има довољно разлога да се прихвати тврђење да је пре петог века у Цркви постојао други и дугачији начин осењавања знаком крста — са једним или са два прста.

У црквенословенским издањима „Часослова" у уводу једато „Краткоје изјављење" „како православни хришћани по старом предању светих апостола и светих Отца и које прсте треба да састави да би на свом лицу начинио знак крста светога". Дато је практично и символично учење Православне цркве. Такође се полемише и са онима који се крсте са два прста и побијају извори на које се они позивају (сведочење блаженог Мелетија антиохијског, Теодорита и Максима ионика светогорског). Штета је што је овај увод изостављен у српском преводу у издању „Каленића" из 1986. године.

И, на крају, неколикоречио „крштењу" односно „крижању" у Западној цркви са пет прстију — свима испруженим прстима десне руке. Пет прстију символизује пет рана Христових. Ово је најмлађи облик хришћанског осењавања знаком часног крста. Видели смо да је у полемикама у Русији православним, односно Никоновим присталицама замерано да су „крштење" са три прста примили од Римске цркве после потписивања уније на фирментаинском сабору 1439. г. Из тога би се могло закључити да је знамење крста са пет прстију ушло у употребу Западне цркве тек после највеће године. Чиним се да је једна друга ствар важнија од постављања тачне временске границе. Символика знака крста са пет прстију повезана је са римокатоличком наглашеном теологијом Христовог страдања, „мука Христових", за разлику од једног другог правца богословствовања које се развило у Православној цркви: теологије радости васкрсења. Али, ово је друга тема, за другу прилику.

Протестантизам се појавио почетком 16. века у крилу Римске цркве. То је у ствари била револуција. Као и свака револуција, протестантизам је, поред критике злоупотреба и извите перености тога доба у католичкој цркви, одбацио и многа учења, обичаје и традиције освештане заједничком старином неподељене Цркве. Одбачен је и крст као предмет посебног поштовања, а из приватне и богослужбене праксе је избачено осењавање знаком крста. Дакле, протестанти, у свим својим варијантама, се не „крсте".

Унија и унијати

Унијаћење Румуна

Црквено-народни Сабор у
Алба Јулији и крај уније

Унија у Трансильванији (Ердељу) трајала је пуних 250 година. Много или мало? Мало, са становишта хришћанске вечности, а много, са становишта индивидуалних и колективних страдања, које је проузроковала.

Како што смо видели, унију је Румунија Трансильваније наметнула страна политичка власт и страна верска пропаганда. Када је Трансильванија ушла у састав своје националне државе, ни онда унионистичка пропаганда није јењавала. Унијати су из Ватикана били још ревносније потпомагани и подржани. Румунска династија Хохенцолерн-Сигмаринген није била народна династија. Духовно је била повезана са Западом и са Ватиканом, са којим је 1927. год. потписала државни споразум – конкордат – којим су римокатолици и унијати били фаворизовани, чак у односу и на православну већину. Али и поред свега тога, у то време се и међу унијатима будила свест не само о својој националној припадности него и о свом православном идентитету и пореклу. Па ипак, бележени су само изоловани случајеви повратка православљу и то оних најнационалнијих и најсвеснијих.

Тек после Другог светског рата (Унија је Румунија била активан сарадник и саборац фашистичке Немачке), створени су услови за повратак унијата својој православној румунској Матери цркви.

После ослобођења Румуније 23. августа 1944. год. на чело цркве је дошао умни и агилни црквени поглавар, патријарх Јустинијан. Црквени живот је био веома брзо и изванредно организован. Посебан полет је забележило румунско монаштво.

Државно руководство, увиђајући штетност услова конкордата од 1927. год. за јединство земље, донело је 18. јула 1948. год. одлуку о раскидању уговора са Ватиканом и анулирању постојећих конкордата. Са овим државним актом створени су услови и могућност да унијати, без притиска и подршке са стране, решавају своје интерне проблеме, а по готово да се слободно определе за сједињење са Православном црквом.

Румунски патријарх Јустинијан, већ у својој приступној беседи приликом уступчења на патријаршки престо, обратио се и свештеницима и верницима „гркокатоличке вере“, како су унијати и у

Румунији називали своју верску заједницу, и упутио им позив да се врате вери и цркви својих предака.

Првог октобра 1948. год. образован је Иницијативни одбор за сједињење унијата са Православном црквом. Четиристо тридесет (430) унијатских свештеника је из своје средине делегирало у овај Одбор тридесет шест (36) најугледнијих свештеника. На скупштини, одржаној у Клужу, Иницијативни одбор је разматрао аспекте, услове и могућности сједињења унијата са православним. На Скупштини је закључено да се предложи одржавање црквено-народног Сабора на коме би се донела меродавна саборска одлука о сједињењу унијата са Православном црквом, али уз предходну сагласност и благослов Свјетејшег Патријарха и Светог Синода.

Трећег октобра 1948. год. делегацију Иницијативног одбора у пуном саставу, примили су Патријарх и Синод. Пошто су били упознати са закључцима усвојеним на саветовању у Клужу, и Патријарх и Синод су благословили намеру унијата да се врате цркви својих предака, нашто је она стрпљиво чекала пуних 250 година. У току истог месеца, 25. октобра 1948. године, одржан је Сабор у Алба Јулији на коме је учествовало неколико стотина делегата свештенства и световњака.

На Сабору је присуствовао и сам Патријарх Јустинијан са свима члановима Светог Синода. Патријарх је том приликом, после донетих саборских одлука, одржао веома одушевљен поздравни говор у коме је, говорио о величини православља у љубави према отаџбини, подвлачио радост због поновног уједињења у вери.

Унија у Трансильванији (Ердељу) трајала је пуних 250 година. Много или мало? Мало са становишта хришћанске вечности, а много са становишта индивидуалних и колективних страдања, које је проузроковала.

Свештеници и верници су са радошћу примљени у цркву својих предака. Из некадашњих унијатских редова, данас се румунска црква поноси са двојицом архијереја, неколико викарних епископа, професора теологије и великим бројем ревносних парохијских свештеника.

Нажалост, једна група унијата ван Румуније са седиштем у Минхену не мирује. Потпомагана са стране, издаје на немачком и румунском сваке четврте године зборник „Перспективе“ (на око 400 стр.) и свим средствима покушава да у Румунији створи нове деобе.

Јован Олбина

(x) А. Шагуна је у 18. години иступио из Римске цркве у Мишелцу и прешао у православље. Завршио је Богословију у Вршцу (1829–1833). Замонашио се 1833. и у Србији провео још 12 година. Одиграо веома важну улогу у историји Румунске православне цркве.

Православље данас

Место и улога парохије у мисионарском раду, црквеном учењу и проповедању

Парохијска заједница је по својој природи мисионарског карактера. Иако је она само део и ћи Цркве, онаипак духовно поседује пуну дарова Светога Духа, па јесто га она — као и Црква у целости — ђозвана да ћройоведа и шире спасоносно Христово Еванђеље и да, у конкретним условима у којима се налази, сведочи о Христу. Отуда би мисионарска деликатност морала да буде суштина живота парохије — јер она (парохија) не постоји само ради верског изграђивања својих чланова него, пре свега, ради спасења целога света од робовања „кнезу овога света“ — од робовања злу, сатани.

Да би парохијска заједница остваривала своју мисију, она као извор има Литургију. Но смисао Литургије је често био замагљен једностраним објашњењима, у којима је она описана скоро искључиво као средство освећења појединца. Уместо таквог статичног и индивидуалистичког схватања Литургије морамо се поново вратити његовој динамичној природи и моћи — како би она опет преобрежавала чланове Цркве у сведоке и сараднике Христове.

А заједно са поновним откривањем суштинског смисла Литургије, треба да поново откријемо и истинску природу и задатак лајика у Цркви; (лајцима се називају сви верни који не припадају свештеничком стаљежу — клиру). Дуговремена је појам „лајик“ имао призвук пасивности — као да и лајцима не припада активна улога у Цркви коју улогу првенствено има клир (свештенички стаљеж). Но, ваља знати да је првобитно та реч лајик означавала припадање лаосу (народу) тј. народу Божијем — „изабраном роду, царском свештенству, светом народу, народу задобијеном“, народу који је Бог „позвао из tame ka divenome светлу своме“ (1. Петр. 2:9).

Примањем светих тајни крштења и миропомазања сваки члан Цркве постаје Храм Духа Светога — посвећен Богу и позван да му служи. Другим речима, сваки лајик је позван да буде сведок, одн. активни учесник у црквеној мисији у свету!

Данас, у многим крајевима света углавном верни (лајци) носе на себи задатак сведочења о Христу — извршења све нових и нових генерација људи „из tame ka divenome светлу“ познања Христа. Већ ова чињеница тре-

бало би да нас охрабри да поново откријемо шта је *Права служба и Позив пајика*, да откријемо њихово јединствено место у свеукупној мисионарској служби Цркве. А нема бољег пута да се то открије него што је изучавање Литургије као истинског саслушивања свих, као заједничког богослужења — чина у којем сваки члан Цркве има своје место у назидању (даљем изграђивању) Цркве — Тела Христовог.

Црква данас треба да темељито преиспита своје *мешавине* и садржај ве ског учења. Но најпре, без дубоке промене у самом схваташтву места т е о л о г и ј е (богословља) у Цркви, неће бити могуће ни једно од горе поменутих „поновних открића“ као што су: парохија као поље мисионарске делатности, пајаци као служба апостолата, Литургија као живи извор мисионарског делања. Вековима се о теологији мислила као о искључиво свештеничкој дужности. Сада је дошло време да се теологија деклерикализује. Јер, ако је теологија, пре свега, *изучавање сијасоносне Истине*, онда је она *поштребна свима* члановима Цркве, као њихова животнадуховна храна! Међутим, да би ово постала она мора да осавремени и свој језик и методе, и да постане заједничка ствар Цркве. Назидање (даље изграђивање) и васпитање у Цркви треба да постане стални и пропречес упуњања спасоносне истине, самим тим, стални процес ула жења у њу.

Срж хришћанске мисионарске делатности је проповедање сваком људском створењу Еванђеља о обраштању, о вакрењу и вечном животу — а таква проповед је веродостојна и делотворна једино ако није одвојена од Еванђеља љубави, по којој се хришћани препознају као Христови ученици (в. Јн. 13:35). А то, опет, значи да хришћанин не сме да буде равнодушан према онима који пате, ма где они били. Док проповедамо Еванђеље (радосну вест) о вечном Царству које очекујемо, свесни смо дајето Царству већ присутно међу нами, и да се остварује кад год се жртвујемо — да вольја Божија буде на земљи као на небу.

Крупни спојеви данашњег друштва живе изван Цркве. Нису то само неверијући, нити они многобројни млади „хришћани“ по нашим парохијама, него су то понајвише они који или никада нису ни сазнали, или су изгубили „осећај за Бога“, или су то они који су изгубили свест о људским вредностима! Опажамо да људи нашега времена очајнички очекују да — у технологији, у полности и дрогама, или у различитим облицима револуције — нађу замену Апсолута. За ову категорију људи појам Бога је постао беззначајан, пошто им је једина стварност и вредност овај свет и безглава трка за материјалним напретком. Су-

очени са таквим стањем, наше речи често остају без одјека. Но све то и нада и даље одражавају здравље овога света — и даље су у стању да ослободе человека, који је постао растројен услед својих страхова, и да га воде напред, ка Богу, једином извору радости и мира.

Има свештеника који немају успеха у своме мисионарењу; неки, опет избегавају суочавање са проблемима. Уместо да проповедају реч спасења, они се опредељују за лакши апостолат (настојање око унапређења вере); њихов круг интересовања се ограничава на парохијане које већ знају. Ретко кад они баце поглед према „другима“ са стране, према онима који остају на граничној линији према неверујућима; јер, такво мисионарење претпоставља напоран рад — прво темељито школовање, па затим стално „дошколавање“ и оспособљавање за тежак дијалог — и захтева стрпљење, смиреност и озбиљност.

Тако, већину људи не дотиче присуство хришћана или хришћанско сведочење! У ствари, ни у једном друштву није лако мисионарски делати. И прошлост и садашњост показују да су раскидање и одбацивање везеса Богом честа реаговања света. Па ипак, свештеник је ту да ради и у таквом свету, „у време и у невреме“ (2 Тим. 4:2), да би спасао тај свет, не мрзећи га нити се повлачећи из њега обесхрабрен.

Мада смо утемељени у Васкрсломе Христу, ми смо као свештеници до-

принели отуђењу народа од Божије стварности нашем равнодушном о шћу у односу на потребе света, а и нашем неспремном о шћу да одговоримо на трагедије света, наједан делатан и духовноисцелитељски начин.

Скрушенi због наших пропуста у прошлости, подајмо се вођењу Светога Духа, да бисмо — бар од сада — били богоносци и ефикасни мисионари који сеју Божанску доброту Царства. Став данашњег свештеника не може бити исти као став свештеника раније. У сусрету са променама данашњег друштва свештеника не може остати пасиван. Он мора да је обавештен о својим социјалним дужностима и о новим захтевима нашега доба — у којем сиромаштво узима нове аспекте, а богатство наступа под видом социјалне неправде и крије се иза разних фасада.

Уверени smo учињеницу да се наше проповедање може извршавати једино као божанско сведочење человека човеку. Наш пастирски став биће конструктиван тек онда када пројављује љубав Божију, која се испољава у љубави према ближњима као према себи самом — понајвише, чак, требало би да се он испољава у молиши, у служењу и заједничарству у Речи живота

(Из Саопштења са Световлајене консултације филозофа на тему „Проповедање и учење хришћанске вере данас“, одржане у манастиру Жичи)

Мисионарство — литургија после Литургије

Литургијско богослужење није бекство из живота, него је стални преобрајај живота према прволику — Исусу Христу — силом Светога Духа. То је догађај нашег сопственог узрастања у Тело Христово, патреба да буде очигледан и исповедан целим нашим животом — литургија се мора настављати у нашим свакодневним животним приликама. Без овог настављања богослужење не би било потпуно.

Пошто смо евхаристијским догађајем (Светом литургијом) утешени у Христу, да бисмо служили свету и жртвовали се за њега, морамо — у конкретној дијаконији (служењу) у животу заједнице — да изразимо нашу нову биће у Христу „који је слуга свих“ (ср. Мт. 20:28). Евхаристијска жртвама се протегнути у наша сопствена жртвовања за људе у невољи, за сву браћу и сестре за које је Христос умро.

Пошто је Литургија суделовање у великом догађају ослобађања од демонских сила, њено настављање у животу значи *шално ослобађање од сила зла* које делују у нама (нпр. ослобађање од страшног комплекса себељубља); значи, даље, непрестано суделовање у напорима који имају за циљ да ослободе человека од свих демонских структура неправде — све ради стварања заједнице у љубави.

Литургија се, дакле, не завршава оног тренутка када се парохијани разиђу. „Појимо у мир“ (или „С миром изидем“) јесте отпуст са богослужења којим се сваки верник шаље да мисионари у свету гдје живи и ради. Сваки хришћанин је позван да проповеда Царство и да истиче силу његову. Отуда потичу многе дужности:

— истеријивање демона: борба против идола — новца, расизма, шовинизма, идеологија, роботизација и експлоатација људских бића итд.

— исцеливање болесних: како кроз свете тајне покајања и јелеосвећења, тако и хватањем у коштац са свим болестима и демонима у људском друштву. Црква ово чини силом Крста: делотворним служењем болеснима и затвореницима, солидарношћу са мученицима и угњетаванима, по-

себно са онима који страдају због свога мишљења.

Као љас безласних, при извршавању свога задатка Црква мора указивати поштовање сваком људском бићу; она треба да негује поштовање за сву твар и све у природи. Црква уздиже Богу Оцу сву творевину — послушну Христу и обновљену Духом(...).

„Ми смо сарадници Божији“, изјављује св. апостол Павле (1. Кор. 3:9). Хришћани послушни речи Господњој морају се одупирати искушењу да прецене свој значај па да себе сматрају посредницима између Бога и других верника! Служење Богу и Божијој речи захтева свестрано вежбање у самоодрицању и смиренеумљу, даби боље служили Богу и свој браћи и сестрама. Овај вид добровољног осиромашења, по угледу на Сиромаха који није имао „где главу склонити“ (Мт. 8:20; Лк. 9:58), помаже да ослободимо унутарњу личност и схватимо да и овај или онај могу примити различите харизме (дарове благодати) Светога Духа, тако да ти дарови, освећењем јачају кроз заједницу и међусобну љовезаносћ, и узрастају међу људима.

Мисионарска проповед треба да досегне људскасрца — којимаје и на мењена. Стога она мора да буде очигледна, а то значи да мора да постоји потпуни склад између речи — проповедане у сили и радости Светога Духа — истварног живота хришћанске заједнице. Раскорак између учења Цркве и живота њених чланова представља највећу препреку прихватању веродостојности Еванђеља од стране наших савременика.

Љубав хришћана је сама суштина и блистање Еванђеља. Када у Оченашу црквена заједница дозива Спаситеља речима „нека дође царство Твоје“, она се — пре свега у покајничком духу — мора запитати: колико ли само **негоспојносћ** хришћана делује као димназавеса пред блистањем самога Христа!

Делотворност мисионарског рада непосредно зависи од сагласности тог рада са хришћанским истукством љубави Христове. Апостол Павле нас опомиње да нас та љубав „обузима“ (2. Кор. 5:14). Чим тај пламен запали човековосрце, он му не дозвољава да удобно утоне у своју себичност или у себичност своје заједнице. Отпуштање верних на крају Литургије речима „Појимо у мир“ (тј. „С миром изидем“) незначи даје Литургија завршена, него да је Јренейша у групи облика где се наставља — у унутарњем богослужењу срца, у делатном животу који се улива у свакодневни живот човечанства.

Крајње је време да надвладамо то велико искушење: да правимо апсолутну разлику између духовног и световног живота! На свометелу и у сво-

јој крви хришћани тако доживљавају неизбежно распњање између постојања у свету и неприпадања свету. Међутим, ни једно подручје или вид људског живота не могу бити препуштани силама зла. Управо због свога небеског подаништва (Јевр. 13:14) хришћанин мора потпуно ући у цели живот људског друштва и унешти Христову свештосћ, даби тај живот доносио плодове!

Поред богослужења, за напредак мисионарског рада неопходни су и други облици хришћанске делатности:

- проповедање;
- црквена штампа, верске емисије на радију и телевизији, верски филм;
- утицај кроз међусобне односе;
- добротворна делатност;
- верско васпитање и образовање;
- омладинске групе, мушки и женски клубови;
- обнова монашког живота;

...

Уколико су јој на располагању, свака Црква би требало да користи ове облике мисионарске делатности.

Обнова парохијске заједнице као истинске богослужбене заједнице — чији врхунац је сједињење свих за Часном трпезом у Царству Његовом — није могућна без евхаристијске (литургијске) обнове, која једина може дати живот објединити харизме (дарове благодати Светога Духа) свих чланова Тела Христовог — Цркве.

Цела Црква проповеда радосну вест обнове духовнога живота у нашем палом свету. Кад Црква разоткрива своју суштину као заједницу, тада почињемо да живимо као Црква — а не да се тек налазимо у Цркви! Тада Црква престаје да за своје чланове буде принудна структура — она за њих поново постаје Очев дом, снабдевајући их небеским Хлебом и пружајући небеско уточиште. Овде се индивидуални дарови (харизме) развијају у свој својој богатој разноврсности: молтива, љубав, мудрост, сведочење — што све доприноси даљој изградњи једног Тела Христовог.

Данас Црква не може да занемари проблем, који опседа људску свест, о месту и улози же не у друштву уопште — оне посебне тешкоће са којима се жана суочава у индустиријализованом друштву. Црква се не може задовољити тиме што ће другима препустити да решавају таква питања као што је **женено посебно госпојанство** када, у складу са природом, рађа децу, као и њено ослобођење Светим Духом од сваког сужањства.

Брачни проблеми, све већи број развода, занемаривање племените љубави услед хедонистичке усмерености друштва — које сматра да је чулно уживање и задовољство највише добро и, према том, мотив и циљ

целокупног људског делања — могу се решити једино духовним преобрађајем људске природе, стазом уздржања и духовном борбом. То је једни начин за пртеривање демона који се умножавају у нашим друштвеним срединама.

Наглашавамо да се у *породичној ћелији хришћански живот* освртује у великој мери, и да на томе почива оздрављење свакој наређа. С обзиром на савремене претње самом опстанку породице, не сме се губити из вида да се духовна служба и проповедање речи Божије у *правој хришћанској породици* догађа из дана у дан, да је ту на делу родитељско свештенство, и да такви родитељи износе своју децу на божанско светло.

Збуњеност и тешкоће младога света не смеју мимоићи забринутост Цркве на највишем нивоу њеног пастирствања. Услед преосетљивости младих бића, али и услед динамичности живота и поноса — који је део природе младих — Црква мора поклонити нарочиту пажњу овоме проблему: како водити младо поколење док се оно суочава са огромним животним проблемима, заљубљеношћу, патњама и борбом за животну егзистенцију.

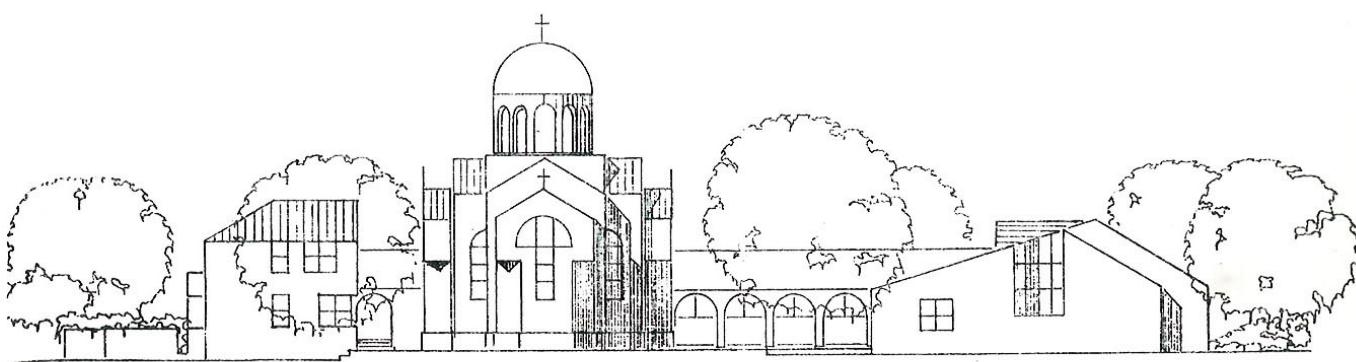
Православна Црква има велико искуство, које би морала да преноси на све људе добре воље.

(Изкњиге „*Појише у миру — Православни ћелији на мисионарство*“ Изд. Св. архијерејског синода Српске православне Цркве, Београд, 1989.)

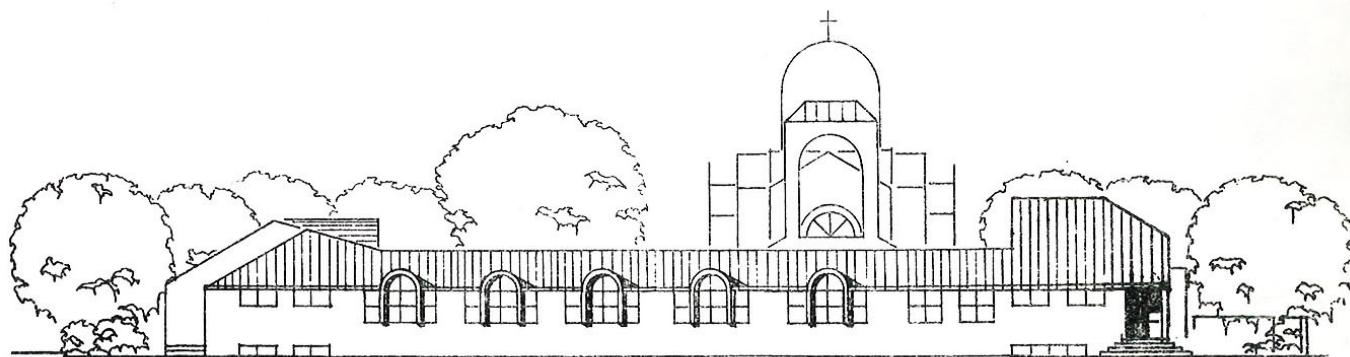
За активан живот парохијске заједнице

Потребе верних данас захтевају поред богослужења и обимнију друштвену активност у оквиру своје парохијске заједнице, како с обзиром на одрасле тако и на младе. Такве верско-друштвене активности треба омогућити у оквиру црквоноопштинског или парохијског центра, а њихов садржај и организација зависиће од величине и могућности црквене општине. Овде је приказан програмски интересантан пројекат једног таквог центра, који је својевремено рађен за једну нашу црквену општину у Западној Европи (Минхен, Ној-Перлах, 1985—1986).

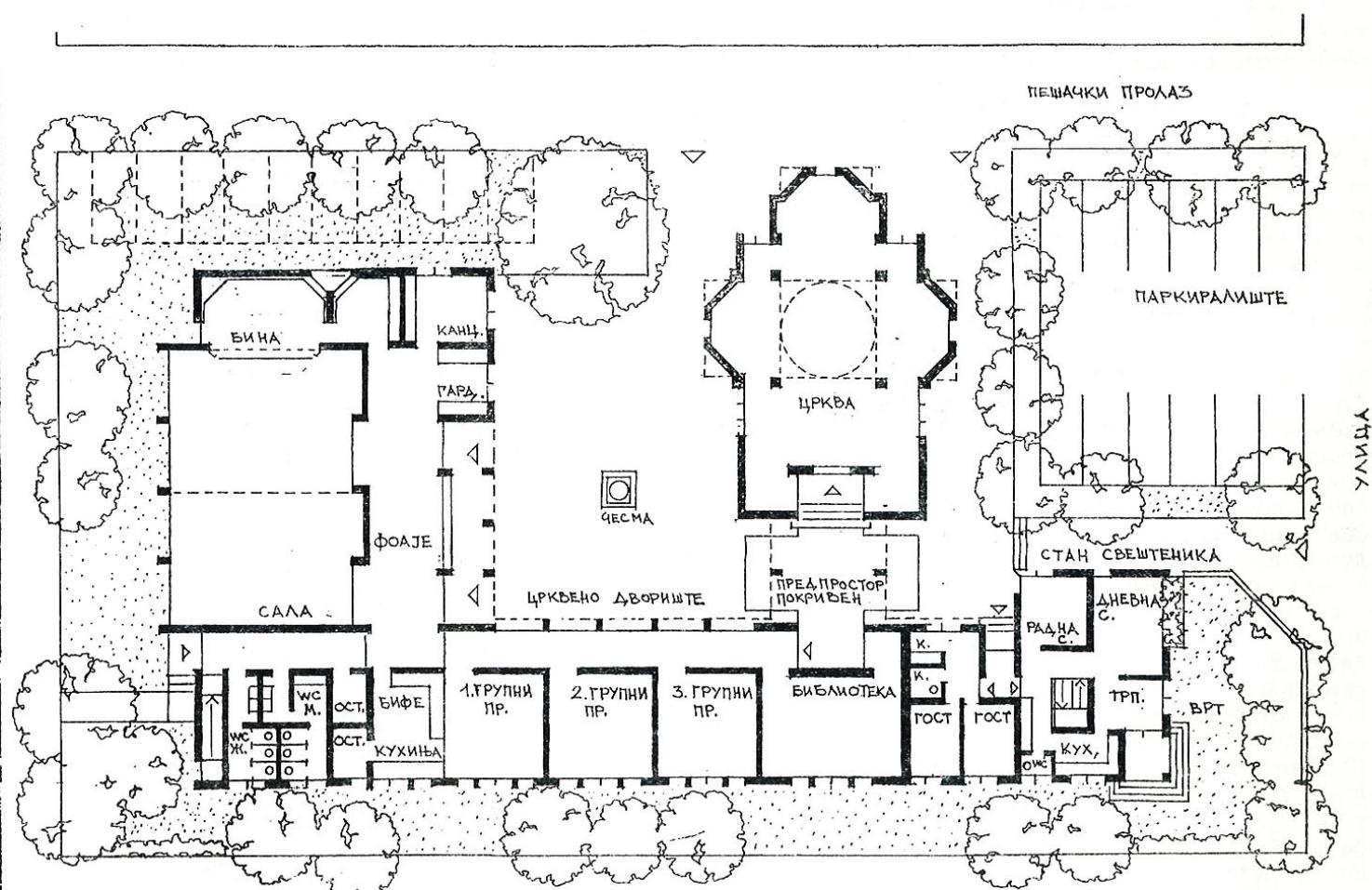
Парохијски центар — не само у иностранству него и у земљи — захтева просторно решење које ће обухватити више функција, дакле, и више различитих просторија. Поред храма у средишту, ту су и просторије у којима је омогућено окупљање и разноврсна верско-образовна, мисионарска и добротворна делатност — разни

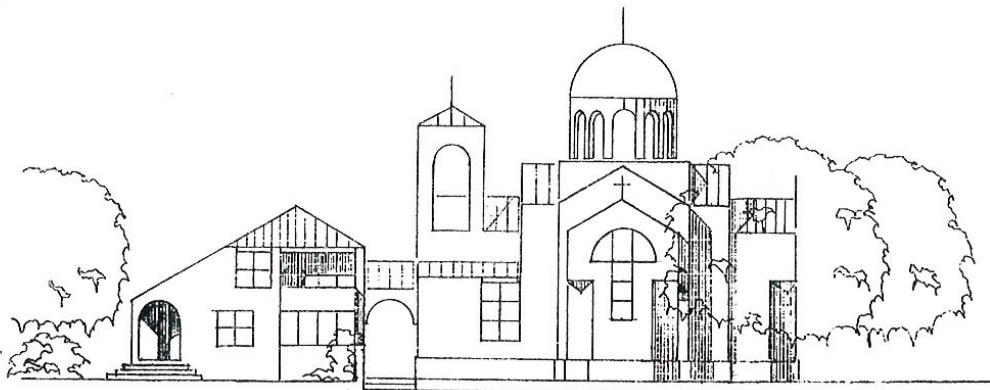
ИЗГЛЕД СА ИСТОКА

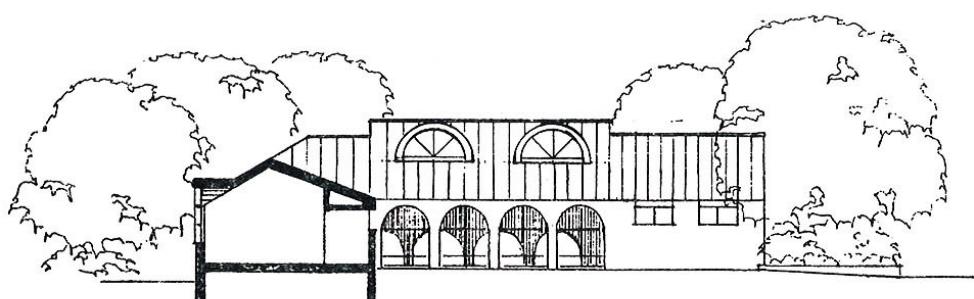
ИЗГЛЕД СА ЗАПАДА

Идејно-програмски пројекат Српског православног црквено-општинског центра у Ној-Перлаху (Минхен) из 1986. године. Аутор: П. Јанковић, дипл. инж. архит.

ИЗГЛЕД С ЈУГА

ПРЕСЕК КРОЗ ЦРКВЕНО ДВОРИШТЕ

облици верског образовања и васпитања (како младих тако и одраслих), увежбавање црквеног хора, спровлање литургијског хлеба — професора, одржавање и поправка богослужбених предмета (одежде, свећњаци, посуде итд), рад Верско-добротворног старатељства, одржавање агапа — трпеза хришћанске љубави, затим приређивање прослава, приредби и посела парохијана, делатности секција, помоћи оistarелим самохраним парохијанима итд. Све је то потребно центру за испуњење његове вишесекционалне намене. Нарочито је важно пројектом обезбедити да се овакав центар може етапно градити, с обзиром на околност сукцесивног обезбеђивања средстава потребних за његову изградњу.

На предложеном пројекту храм има централно место. Црквено двориште — порту — уоквирују: парохијски дом (који осим *шана* пароха — на спрату и *делимиично* у приземљу —

имајоши канцеларију и две издвојене шосшинске собе за гостујуће свештенике); затим следе неколико бројних просторија за рад у привременим и библиотека; на све се надовезује мала кухиња за печење просфора, као и за угашавање гостију и ученика агапа, посела и приредби; најзад, ту је и дворана за скупове и приредбе, са малим бинским простором за извођаче програма, са фоајеом, гардеробом и санитарним просторијама; (дворана се покретним преградама може поделити на две просторије — за одржавање верске наставе, рад клуба, или за мања посела).

Обезбеђена је и потребна површина за *паркирање* возила.

Овако опремљен савремени парохијски центар треба да постане друштвено стециште верних, где им је свакодневно омогућено скупљање, организовање и учествовање у активностима парохијске заједнице — а не само повремено сусретање и виђање о празницима.

Црква Светих равноапостолних цара Константина и његове мајке Јелене у Влашкој код Младеновца

Село Влашка удаљено 50 km јужно од Београда, надомаку Младеновца, налази се на средокрају пута Београд—Топола—Крагујевац.

Пре Влашке, северозападно од садашњег села, постојало је насеље Коррин, из кога је у време Косовске битке отишло у бој седамдесет коњаника и сви су изгинули. Село је опустошено и било пусти читава два столећа.

Влашка као насеље, по предању, стала је после Косовског боја на две ста година. Површину села Влашке просецају долине великог и Вељиног потока као и потока Иве. Село је разбијеног типа и дели се на „овај“ и „онај“ крај, које раздваја Вељин поток. Између крајева је центар села са црквом, школом, судницом, задругом и механом као и чесном „Војводиначи“.

После Косовске битке, на око 200 година, прво се досељавају три брата: Владислав-Влајко, Младен и Рајко. Они долазе са Косова и настањују се источно од цркве у крају који се данас назива „Шишмански“. Влајко остане и по њему село добије данашње име ВЛАШКА. Младен и Рајко кренули су даље и први се насељи и заснује село МЛАДЕНОВАЦ, а други село РАЈКОВАЦ.

Прва црква у Влашкој саграђена је 1845. године од брвна а са благословом Митрополита Петра. Одobreње је дато за малу капелу а мештани су саградили већу цркву. Радили су је са одушевљењем предвођени својим свештеником Миланом Давидовићем, а посебно су се истакли: Тодор Јанковић, црквени тутор и Андреја Јованчевић.

Освећење је извршио Митрополит Петар на дан 21. маја 1845. године, а црква је посвећена св. равноапостолним цару Константину и његовој мајци Јелени. Сведо подизања цркве у Влашкој мештани су одлазили у цркву у Неманикућама и тамо се крштавали, венчавали и причешћивали.

Стара црква брвнара служила је вернима све до подизања нове цркве 1898. године, која је подигнута од тврдог материјала, у српско-византијском стилу са два кубета, у облику крста. Подигнута је за владе краља Србије Александра I Обреновића и

митрополита Србије Михаила, а тру-
дом и заузимањем пароха влашког
Петра Поповића.

Радови на изградњи ове цркве тра-
јали су подуже, тако да је завршена
1908. године за владе краља Србије
Петра I Кађорђевића, а са благо-
словом Његовог Високопреосве-
штенства митрополита српског Дими-
трија (АЕБр. 3068/1908. године). На
дан 20. октобра 1908. г. извршено је
полагање св. антиминса од стране
намесника среза космајског Атана-
сија Вукосављевића, уз служење Пе-
тра Поповића, пароха влашканског,
Милана Арсића, пароха младеновач-
ког, Милете Поповића, пароха јагњи-
лског и Јована Буквића, пароха ду-
бонског.

Свешано освећење цркве извршио
је митрополит српски Димитрије на
дан 29. јуна 1909. године. Храмовна
слава је остала иста коју је славила
стара црква брвнара — св. равноапо-
столни Константин и Јелена.

На црвеном торњу подигнута су
одмах два звона која су однесена од
стрane непријатеља за време аустро-
угарске окупације 1917. године. И све
до јануара 1925. црква није имала зво-
на. За објављивање Службе Божије
користила се гвоздена полука.

У времену од 1908. па све до 1. авгу-
ста 1917. године у Влашкој постојале
су две цркве: стара — брвнара и нова
— зидана.

Године 1923. мештани села Влашке
подигли су, тамо где је био св. престо
у олтару цркве брвнаре, споменик од
мермерасвојим изгинулим борцима у
рату са Бугарима и Аустријанцима
1917. године, положивши своје живо-
те за Краља и Отаџбину.

Доласком на парохију влашканску
свештеника Борислава Митровића
1929. године, црквена порта бива са
свих страна ограђена, а која је 1914.
за време окупације потпуно разгра-
ђена. Наредне 1930. порта је сасађена
украсним и родним дрвећем.

Године 1933. припрема се материјал
и започиње зидање црквено-па-
рохијског дома: црквена сала и све-
штеничка канцеларија у приземљу, а
на спрату стан за пароха. Зграда се
зида о црвеном трошку и доброво-
љним радом парохијана.

Године 1940. црквеноопштински
савет у Влашкој откупљује кућу проте
Петра Поповића за стан пароха.

Када је 1950. године основана по-
шта у Влашкој у то време није било
зграда за смештај канцеларија. Да би
се задовољиле потребе мештана Цр-
квена општина је на предлог старе-
шине цркве (а са одобрењем ЕУОБр.
1149/1950), сазидала о свом трошку
зграду са два одељења, на северои-
сточној страни порте, и уступила По-
шти на коришћење без икакве за-
купнине.

Године 1959. откупљено је једно
мање звono од школске управе, а које
је дотле користила школа, и понуђено

верним за прилог цркви. Звоно је от-
купило Риста Здравковић, железни-
чар из Влашке и даровао га цркви на-
менјујући га за здравље својих
укућана и своје.

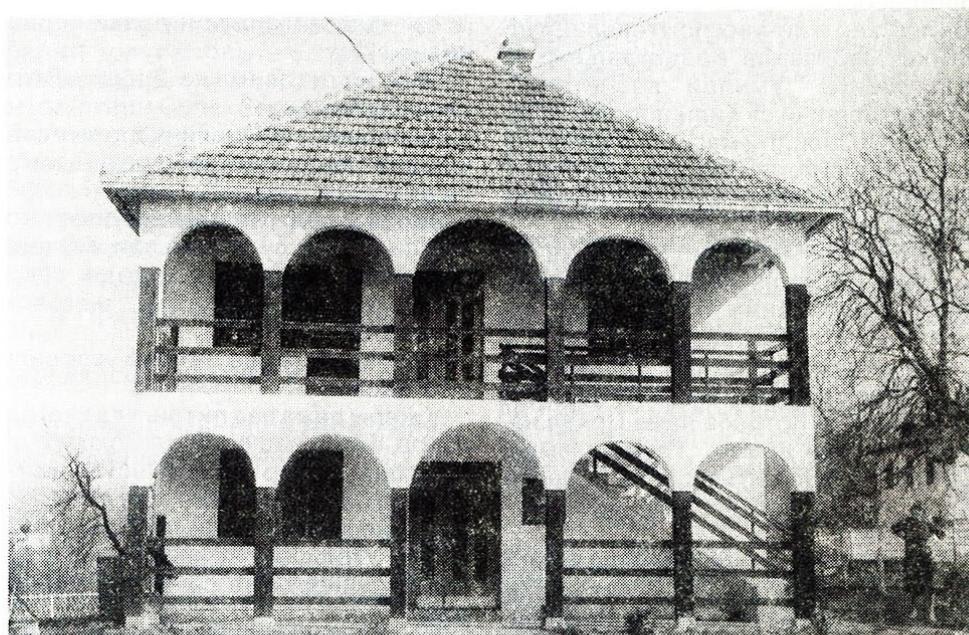
Иако је црква у Влашкој озидана
1908. године, брзо је напукла у север-
ној и јужној апсиди, као и над олтар-
ским прозором и изнад певница. Ради тога свештеник Митровић са цр-
квеном управом приступа прикупља-
њу прилога и 1931. године ступа у
везу са стручном службом у Београду
да се припреми план за оправку цр-
кве. Извршени су стручни прегледи и
испитивања за израду плана за
стручну оправку цркве, али до струч-
не оправке није дошло.

Године 1937. црква је оправљена
од стране нестручних мајстора. По-
сле годину дана пукотине су се показа-
зала на истим местима и у истом рас-
тојању. И 1947. црква је поново
оправљена са стручном радном снагом:
пукотине су затворене и цела цр-
ква окречена споља и изнутра; кров и

оба кубета обојени прозори за-
стакљени.

Доласком свештеника Радована
Чанчаревића 1966. године за пароха
vlaшканског донета је одлука да се
изврши оправка и бојење кровова да
не би даље кородирао. Наредне 1967.
замењени су олуци на парохијском
дому. Истовремено започета је акција
на сакупљању добровољних при-
лога за генералну обнову цркве која
је поново испуцала на старим пукоти-
нама.

Када су прикупљени прилози и
створена могућност за извођење ра-
дова, крајем 1968. године архитекта
др Драгомир Тадић и виши грађевин-
ски техничар Ђорђе Васић, оба из Бе-
ограда, прегледали су и снимили ру-
нијани храм, унакрсно препукао, и
дали стручно упутство, план и пре-
драгун за прву етапу радова. По овом
плану требало је опасати храм са два
армиранобетонска носача-серклажа,
попунити пукотине, ставити тро-
тоар и направити ригопе дужине 2

метра. Посредством арх. др Тадића пронађено је стручно лице у мајстору Лазару Боићу и са њим склопљен уговор о извођењу радова према донетом плану. Радови на опреми цркве отпочели су 10. маја 1969. г. и под стручним надзором техничара Ђ. Вашића успешно завршени. Исти мајстор је продужио радове II етапе оправке: спољно малтерисање и прскање фасаде као и унутрашње малтерисање и крпљење пукотина. Сви су радови на време завршени и комисијски примљени као солидно изведени. После овако оправљеног храма, изнутра и споља, било га је милина погледати и видети још издалека блиставог белог и светлог.

Наредне 1970. године извршена је конзервација и рестаурација икона на иконостасу, а исти је поново обожен. Стручне радове је извела Катарина Мирковић, академски сликар и конзерватор из Београда. Иконостас је био препорођен и изгледао је као нов.

Године 1973. извршена је замена ламире, на дотрајалим таблама кровне конструкције, као и олука. Затим је све изнова обојено три пута и солидно заштићено.

Кроз две године, тачније 1975. у Влашкој је постављена нова бетонска ограда на црквој порти у дужини од 110 метара, која је дала веома леп изглед цркви и порти.

Године 1976. прикупља се материјал за подизање црквене сале. У међувремену долази до нових забивања: понуђена је трампаземљишта између

цркве и школе. И после дужег времена сачињен је уговор (оверен бр. 882 од 8. фебруара 1978. године). За све ово био је ангажован Преосвећени епископ Сава уз сагласност СО Младеновац. И 1979. године отпочиње изградња црквенопарохијског дома у Влашкој на добијеном (бившем) школском плацу. Црквена општина у то време није имала готовински такорећи ништа. Али се радио сваке године колико су средства дозвољавала. Радове је у неколико наврата обилазио и Преосвећени владика Сава. Описујући време и околности под којима се зидао овај црквенопарохијски дом, надлежни свештеник записао је и ове речи: „Свештеник са црквеним одбором се трудио, а народ је помагао... преживео сам доста тешке тренутке, ометан од поједињих непријатеља; али Господ је опет све довео на своје место. Њему хвала и слава!“.

Парохијски дом је свечано освећен 5. августа 1984. године.

Године 1987. постављена је бетонска ограда, са јужне стране порте у дужини од 70 метара. Овим је црквена порта ограђена са свих страна. Исте године постављена је и гвоздена ограда са источне стране црквног дворишта. Кроз две године (1989) извршена је поновна обнова цркве споља као и кровног покривача.

Свештеници који су службовали на парохији влашканској:

1. Милан Давидовић, 1845—1887. г.
2. Петар Поповић, 1887—1936. г.
3. Љубомир Јовановић, капелан 1924—1929. г.

НОВА КЊИГА

Професор др Жика Марковић
Умници васпитања

У сали Крагујевачке гимназије, 17. маја 1990. године, у присуству многих професора, педагога и љубитеља књига, као и личних поштовалаца др Жике Марковића представљена је ова књига „Умници васпитања“. Представљачи су били професор др Богдан Прокић и магистар Милутин Милутиновић; они су дали свој стручни суд о овој књизи, са много похвала њеном аутору.

Професор Марковић бави се проучавањем развоја педагошке мисли, као и савременим проблемима васпитања и образовања код нас и у свету више од 40 година. Досад је објавио преко 300 радова, међу којима и 40 књига. За потребе наше Цркве написао је две драме: „Грумен земље Србије“, која је већ извођена и „Сеоба Срба“, поводом 300-годишњице Велике сеобе.

Шта су били мотиви писања књиге „Умници васпитања“? — Аутор сам открива у свом говору на промоцији. Он поставља питања:

„Шта учинити да човек буде стварно самостална личност а не зависна, принуђена на улагавање или попротноство?

Шта је то стварна мера слободе човека, његово право на мисао и рад, стваралаштво?

Које су то споне појединача и друштва, како их јачати и постићи равнотежу?

Како на путевима ка Добру ништићи зло и безумље?

Како сузбити неистину и полуистину као садржаје обрачуна међу људима?

Ако је човек стварна вредност постојања, који су то циљеви, задаци, садржаји, принципи, методе, средства, облици рада у његовом стварању?“

Одговори на ова питања условили су и наслов.

У жељу дана овог питања одговор, аутор нас води од Сократа до Платона, преко Лока, Песталоција, Светог Саве и Његоша, све до наших дана, не поричући ни народну педагогију. У писању овога књиге унео је доста стручности те се чита у једном даху.

Да би подстакли интерес за ову књигу цитирајемо из говора аутора

4. Борислав Митровић, капелан 1929—1935. г.

5. Никола Петроњко, капелан 1936—1937. г.

6. Борислав Митровић, 1937—1964. г.

7. Радован Чанчаревић, 1965—1974. г.

8. Живота Марковић, 1974—1985. г.

9. Бранислав Јеремић, 1985. г.

(Из Летописа цркве у Влашкој)

Исповедна молитва Христу Спаситељу

За све оне грехе моје
и безброжна сагрешења
што починих и помислих,
ни којих не бејах свестан —
опрости ми, Христе мили.

Опрости ми јер се кајем
ја искрено и од срца.
Не желим се покварити,
већ се хоћу поправити,
и постати тако бољи
неко што сам досад био.

Опрости ми, ја Те молим
из дна душе, несебично,
зашта Те силно волим.

Др Драгољуб Милетић, лекар

12. септембар 1989.

на промоцији извесне његове погледе на етичка питања:

„Атина се огрешила о Сократа, али му је већ сутрадан излила попрсај, спевала епитафе и надгробне песме. Злоторији су нама у овој сали убили (Кнеза) Милоша (порушили бисту), али су нам биле потребне деценије да га вратимо.

Ко данас чита „Похвалу лудости“ и зашто је не чита, када би, да се данас поново пише, после толико векова могла да буде проширене владавином незнања, безумља и толиким другим лудостима.

Зар све анализе које смо вршили не указују на скромност, смиреност, истинолубље, светост Светог Саве, а и мисмо тог Светог Саву заборавили и одбацили, јер, једноставно, својим просвећивањем није одговарао владавини апсолута“.

Ову књигу, као педагошки приручник, препоручујемо нашим свештеницима, богословима као и свима онима који се интересују васпитањем.

Издавач ове обимне књиге је „Вук Каракић“ из Параћина. Цена књиге је 250 динара. Поручује се на адресу издавача.

Прота Драшица С. Јевшић

КАЛЕНДИЋ 2

Примат апостола Петра — гледиште Православне цркве

(Јован Мајендорф, Александар Шменан, Николај Афанасијев, Николај Куломзин) Са енглеског превео Јован Олбина. Уредакцијиprotoјакона Радомира Ракића. Издавач: КАЛЕНИЋ/Крагујевац 1989.

Ми православни, као и Свети оци Цркве, не поричемо јерво месно светом првоврховном апостолу Петру у његовој једнакости са свима осталим Светим апостолима. Јер то „прво место“ никде не значи неки примат власти, или прерогативу, или „хегемоније“ самог апостола Петра над осталим Апостолима, ствар за коју нико од Апостола или Отаца у древној Цркви ништа не зна, нити о томе говори, док на супрот томе сви они говоре о потпуној једнакости по власти и благодати свих Апостола. Што се пак тиче оног познатог „спорног“ места у Мат. 16:16-19, навешћено овде

само следећу умесну и правилну примедбу о Јована Мајендорфа: Настао из полемичких, вели он, проблем тумачења тог места у Мат. 16:18, тј. да ли се под „каменом“ подразумева „Петар“ или „Петрово исповедање вере“, уствари је псевдопроблем и као такав не постоји код Светих отаца. Зато су Оци могли скоро подједнако да говоре о томе да је Црква основана и на Петру и на вери његовој. Често пута, штавише, један и исти отац Цркве има у својим текстовима и једно и друго тумачење, као напр. Златоуст, Августин, Фотије и други. Ово код Отаца бива зато што се у Новом завету верујући човек и Црква поистовећују са вером у Хриштова као Сина Божијег. „Црква, вели о. Јован Мајендорф, постоји у историји зато што човек има веру у Исуса Христа као Сина Божијег; без те вере нема Цркве. Апостол Петар је први исповедио ту веру (наравно откривењем небеског Оца) и постао је зато „верх богословов“, како пева Црква... Али човек је слабо биће и може да изгуби веру своју, као што ју је Петар био изгубио и било је потребно да „горко

плаче“ и кроз Јокајање да буде враћен у свој положај (ср. Јн. 21, 15-18). Зато је Црква основана на Камену — Христу (ср. 1. Кор. 3:11; 10:4), Сину Бога живога, у Кога је поверовао и Кога је исповедио први Петар по Божијем надахнућу, изато је постављен заједно са осталим Апостолима у темељ Цркве (ср. Еф. 2:20; Апок. 21:14). После Светих апостола увек ће постојати у свету верни који ће имати веру Петрову и апостолску у Христу и они ће се такође назићивати на Камену — Христу и на темељу Светих апостола (1. Петр. 2:4-6; Еф. 2:20-22) и сачињаваће Цркву Христову. Црква и Христос су идентични, те није Христос Себезасновао на Петру, него Петра и све Апостоле и све људе на Себи, јер је Он Глава и Шемељ и Јрвина Цркве. Зато и пева наша Црква (29. јуна на празник светих првоврховних Апостола Петра и Павла): „Петре, изабрани међу Апостолима, Христос — Камен преко тебе (изрекајући исповедање вере) у Себи оснива Цркву, коју врата адова неће надвладати“.

Пођите у миру — Православни поглед на мисионарство —

Свештеник и проповедање Еванђеља / Место и улога парохије / Монашка духовност / Положај жене у Цркви

Сабрао и уредио протојереј др Јон Брија. Саопштења са три Свеправославне консултације теолога.

Издање Светог архијерејског синода Српске православне цркве, Београд 1989. године.

„ПОЂИТЕ У МИРУ“ је прерађено издање књигаштампане под истим насловом 1982. г. У сржи проблематике је православно схватање мисионарства, а сада је унета и нова материја из које се види веза мисионарства и историје православног мисионарства.

Православни читалац ће на страницама ове књиге одмах препознати себе, док ће за друге читаоце ова збирка есеја пружити нове увиде у њима познате мисионарске проблеме. Међу осталима, овде су стручни радови на теме: „Литургија и мисионарство“, „Мисионаре као 'литургија после Литургије'“, „Монашки живот и обнова мисионарства“, „Јединство Цркве и јединство Цркава“.

Књига је замишљена као приручник који би користили парохијски свештеници, вероучитељи, проповедници лајци, мисионари у далеким земљама, ученици богословија и богословског факултета и сви верни-

ци који се осећају позвани на проповед благе вести — Еванђеља.

Протојереј-ставрофор др ЈОН БРИЈА, раније професор систематског богословља у Богословском институту у Букурешту, већ десетак година ради у Комисији за светско мисионарство и евангелизацију при Светском савету Цркава у Женеви. Ова збирка есеја на поједине мисионарске теме произашла је из свеправославних консултација теолога, које су одржаване у појединим помесним православним Црквама, од којих једна у манастиру Жичи од 20-25. септембра 1980. на тему „Проповедање и учење хришћанске вере данас“, а друга у манастиру Ловница (Босна) од 6-13. октобра 1986. на тему „Монашка духовност“.

У III делу књиге доносимо интегрални текст саопштења ових двеју консултација одржаних под покровитељством Српске православне цркве, као и Саопштење православне консултације одржане на Родосу 1988. г. на тему „Положај жене у Православној цркви и питање рукополагања жена“.

ПОЛОЖАЈ ЖЕНЕ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Једнакост и разлика жена и људи

Православно схватање Бога и човечанске личности засновано је на Божијем откривењу. Начин на који ми приступамо Богу, и приступ нашем схватању жена и људи није препуштен само ограничено разуму, макарико он био драгоцен. Шта више, Бог је благајиво да нам да увид у оно

што Он јесте и оно што ми јесмо (Пс. 118, 27).

Због Божанског Откривења, у чијем средишту је Ваплоћење нашег Господа, православни би нагласили следећа обележја као суштинска за наше разумевање људи и жена. На првом месту, Бог је једнако Творац и жена и људи. Сваки човек и свака жена има свој настанак од Бога. Ово доктматско учење је јошвише потврђено нашим сазнањем да је Христос дошао да спасе подједнако и жене и мушкице и да васпостави и једне и друге у једнину (коинонија) са Богом (Кол. 1, 20).

Исто толико је важно православно учење изражено у Светом писму и Предању Цркве да постоји разлика између мушких и женских пола, која је присутна већ у самом чину стварања Адама и Еве (Постање 1, 27). Ова разлика не подразумева некакав вид подређености или надмоћи пред Богом у првом људском пару. Напротив, ту разлику је установио сам Бог као део свога Божанског плана. Према томе, спасење не пориче истоветност жена и мушкица — него је најважније есхатолошко преобразење истоветне људске природе. Пред трагедијом расчовечења, коју често видимо у савременом друштву, православни морају да нагласе што је јаче могуће достојанство људске личности — како женске тако и мушки. Сваки напад на достојанство људске личности, исваки чин којим се понижавају жене или мушкици на основу пола, јесте грех. Према томе, задатак Цркве је да штити пред светом достојанство људске личности створене полику и подобију Бога (Постање 1, 26).

Са духовном разборитошћу кроз хришћанку, као и мушкарца, да она оствари — у складу са њеном природом, њеним склоностима и талентима, читав низ разних служења у Цркви. Она су се могла остварити у области литељског, пасторалног, катехетског, предавачког, мисионарског и друштвеног рада. Посебну пажњу за служује женско монаштво за свој допринос напредовању жена у Цркви, нарочито у тешким приликама.

Мада уважавамо ове чињенице, које сведоче да у Цркви постоји једнакост по части између мушкираца и жена, морамо ипак поштено рећи да, због људске слабости и грешности, хришћанске заједнице нису увек и на свим местима биле у стању да потпуно потиснулоше идеје, начине, обичаје, неправилне развоје и друштвене услове које су практично довеле до дискриминације (омаловажавања) жена. Људска грешност је, dakле, створила праксу која не одражава истинску природу Цркве Исуса Христа.

Стога је неопходно да пунота истине буду непрекидно чувана кроз јаку и непрестану молитву, којом се моли за дар „разликовања духова“ (1. Јн. 4, 1) и дар заправилно тумачење „знакоа времена“ (Мат. 16, 3). Само тако ће Црква бити у стању да испуњава вољу Божију и да проповеда Његово Царство у свако време и на свакоме место.

Црква треба да преиспита незгодне ствари, гледишта и подухвате, који се не слажу са њеним непоколебивим теолошким и еклесијолошким начелима, а увукла су сеса стране, па уколико се она и даље у пракси одржавају, онда се то може тумачити као понижавање жена.

Поред тога, треба да у Цркви буде наглашено посебно разграничење улога у Цркви, нарочито у области црквене организације. Православни дају предност духовном ауторитету (угледу) више него светској власти. Кад говоримо о ауторитету у Цркви, ми уопште нисмо за неку врсту бирократског клерикализма, него смо пре за посебну харизму (даровитост) у Цркви.

Значи, да када говоримо о разним улогама у Цркви, тада говоримо о посебним даровима (харизмама) Св. Духа (који треба да се примају са благодарношћу) а не толико о административним „степенима“ у јерархијском устројству. Овде треба да укажемо на важност помоћне улоге жена у пастирском служењу свештенника. Ова помоћ се нарочито види у терапеутској служби жена у парохији. Такође треба да нагласимо важност незамењивог рада које жене носе на својим плећима у парохији данас, али често без довољне подрш-

ке и охрабрење од стране руководства Цркве.

Између осталих ми бисмо навели ове задатке, који стоје пред женама као сарадницима пароха:

- а) васпитање и хришћанско образовање, почев од црквенопарохијских школада вишег богословског школовања у богословијама и на факултету;
- б) пастирско саветовање брачних парова, породица, припрема за брак, крштење, старање за људе у невољи;
- в) црквена администрација, учешће у управним телима и одборима, парохијским, епархијским и патријаршијским;
- г) хришћанско милосрђе укључујући старање око осталеих, рад у болницама, као и помоћ сиромашним и незбринутима;
- д) руковођење хором на богослужењу; читање Апостола на Литургији; певање у хору; певање и читање за певницом;
- ђ) иконописање;
- е) рад са омладином;
- ж) учешће у црквеним делегацијама на свечаностима;
- з) научни рад и сарадња у штампи итд.

Све ове делатности спадају у круг помоћне службе, оне су као продужена рука свештеника увек у складу са посебном службом олтарског Светишенства.

Посебно бисмо се осврнули на чињеницу да је све већи број жена са дипломом теолошког факултета, а постижу и запажене успехе у другим областима науке, што отвара нове могућности за рад жена у Цркви. Показана ревност, јака вера и преданост тих жена може допринети обнови парохијског живота, нарочито ако се посвети већа пажња њима и њиховим харизматичким и теолошким способностима за рад у предању веронамене, у забрињавању (добротовном старатељству) и другим помоћним службама, поготово ако се то благослови посебним црквеним чином. Ово исто тако важи за виши степен служења у случају способних и харизматичких монахиња, које би, поред свог подвизавања у манастиру, могле бити присутне у животу парохије, старајући се око посебних потреба војујуће Цркве. Исто тако, свештеникова супруга (попадија) обавља запажено служење и улогу у парохији. Она има широко поље деловања и у оквиру савременог друштва.

Све ово што смо изложили указује на место које заузимају жене (и уопште лајкат) у Цркви, укључујући ту њихово делатно учешће у разним црквеним телима и службама. То треба да буде предмет дубљег изучавања на богословским школама као и од стране специјализованих истраживача. За то би нам било потребно да сазивамо редовне састанке теолога

стучњака по тим питањима, на који ма би се унапређивала духовна сарадња као и наше учешће у невољама и нади Цркве.

Ђаконски чин и „нижи санктен свештенства“

Чин ђакониса из доба Апостола требало би да се обнови. Ђаконисе у Православној цркви никад нису потпуно нестале у после-апостолско време, иако је овај чин постепено постао изобичајен. Има много доказа, још од апостолских времена, па преко светоотацког, канонског и литељског предања, све до средњевековног византијског периода (чак и до наших дана), да је овај чин био високо поштован. Ђакониса је била рукоположена од епископа у олтару за време Божанствене Литургије уз читање две молитве, после тога је примала орар (знак ђаконског чина) и причестила се у олтару.

Васпостављење овог древног чина треба да се схвати у светlostи ранохришћанске праксе засведочене у многим изворима (види студију о ђаконисама проф. Евангелоса Теодору-а), као у древним молитвама у „Апостолским установама“ и у старијим византијским литељским књигама.

Обнова овог чина представљала би позитиван одговор на многе потребе и захтеве савременог света и разних области живота. Ово би било још корисније ако бисе уопште ђаконски чин (ђакона и ђакониса) оживотворио свуда у свом првобитном разгранатом служењу, простирући се на друштвену област у духу древног предања, и као одговор на растуће потребе нашег доба. Не би требало да овај чин буде ограничен једино на богослужење, или да се сматра као прелазна степеница, „унапређења“ у виши степен свештенства.

Обнова женског ђаконства уздигла би достојанство жена, чиме би жене постигле јавно признање за свој рад у Цркви уопште.

Штавише, зар не би било могуће и пожељно да се допусти женама да приме „ниже степене“ црквенослужитеља кроз благослов Цркве (путем хиротесије: као ипођакониса, читачица „Апостола“, појац, чланхора, ве-роучитељ... не искључујући нова служења за жене у Цркви? Ово питање заслужује подробније изучавање пошто не постоји одређенистав по томе у Светом предању.

Изазов феминистичке Шеолођије у неравославним Црквама

Неодложно је говорити у наше дане о месту жена у Цркви. Тим поводом важно је указати на посебне друштвене оквире у којима наша Цркве живе. Наше је да сведочимо, а то сведочење треба да се изрази „језиком“

који ће јасно пренети нашу мисао као мисао православних хришћана на шим неправославним саговорницима, па били они различити хришћани у екуменском покрету, нехришћани, атеисти, или заступници посебне идеологије и мишљења.

Изазов феминистичког покрета мора се посебно схватити као важна појава стварног живота у данашњем друштву.

На основу Еванђеља, Црква је једина позвана од стране феминистичке теологије да каже своје схватање о једнакости мушкараца и жена, истовремено уважавајући њихову различитост у светлост вере. Међутим, захтеви и жеље феминистичког покрета не би требало да се бркају са некаквом теолошком напетошћу. Нису сви проблеми које поставља феминистички покрет теолошки проблеми. Неки од њих су друштвени проблеми, само одевени у „теолошке изразе“.

Православни треба да разматрају питања која постављају феминистички покрет са пуном обазривошћу, сагледавајући их у целини као и у појединостима, нарочито у предложима које феминисткиње износе, као што су:

- употреба обухватног језика у теологији и штампи где би се помињао женски род наравно нози са мушким;
- феминистички захтев да се посебно тумаче библијски текстови нарочито посланице св. апостола Павла;
- њихов протест против идеје слепепокорности жена у односу на старозаветне прописе о телесној нечистоти, које су се увукле у наше схватање из јеврејске традиције.

Позив свима у светосл

Сваког верника је позвао Господ да Му буде ученик. Тај нови живот се препознаје по љубави према Богу и ближњем (Мат. 22, 36-40). Развој освећења почиње већ у овом животу кроз крштење и миропомазање, оно се прославља на Евхаристији, негује кроз Свето писмо и Предање и појачава молитвом. То да је неко делатни ученик Христов види се по учествовању на литургијском сабору и по ширењу богослужења у свакодневни живот овога света. Господ позива сваког верника да буде Његов следбеник у свакодневним дужностима, међуљудским односима и обавезама живота.

Православни верују да су житија светих људи и жена веома и једнако поучназанас. Светинам пружају пример како треба ићи за Господом у свакодневном животу. Они нам напомињу да и ми, такође, морамо у овом животу избегавати грех, живећи у врлинама на славу Божију.

У нашим размишљањима о савременој улозижене Цркви, стално нам је долазило пред очи служење Богородице и многих светитељки, чији је живот зрачио присуством Господа Исуса Христа у њима. У том чину светих девојака и жена нарочито се истичу св. Фива и св. Ђакониса Олимпija, св. Катарина Мудрољубива, св. монахиња Макрина, св. мисионарка Нина, св. мајка Моника и св. книгиња Олга. Гледајући на узвиши пример који нам пружају ове и друге свете жене, ми се радујемо у Господу због њиховог сведочења, њихове храбrosti и њихове побожности.

Ваистину, нас окружује дивни „облак сведока“ (Јевр. 12, 1) и ми стално призивамо њих у молитвама да нам помогну да бисмо и ми били достојни свога високог позива. Као синови и кћери Господа Оца, као следбеници Господа Сина и као личности крунисане даром Светога Духа — наш крајњи циљ је да будемо свети тако да бисмо величали Оца, Сина и Светога Духа — Бога — сада и увек и у векове векова.

Закључак *Међуправославног саведовања, Родос, Грчка, 30. октобар—7. новембар 1988. године.*

(Одломак из књије „ПођиШе у миру“)

Освећење обновљене цркве Преображења Господњег у Арад-Гају у Темишварској епархији СПЦ (у Румунији)

Доласком младога свештеника Бранислава Станковића, дипломiranog студента Београдског богословског факултета, у Арад-Гају, црквени живот добија нови импулс. За врло кратко време постојећи храм је потпуно обновљен, а са зиданом црквом и жива Божја црква у овом месту, које се налази одмах иза Арада, који је некада био седиште Српске православне епархије арадске, града који је нашем народу дао Саву Текелију, чији интернат „Текелијанум“, у Будимпешти још није враћен Српској цркви.

Троносање обновљеног храма извршено је 4. фебруара о.г. од стране Преосвећеног епископа шумадијског Саве, администратора Српске православне епархије темишварске, уз саслужење свештенства из Темишвара и осталих парохија. На освећењу и литургији је врло складно певао хор из Арад-Гаја.

При kraju liturgije, episkop Sava se, усвојој беседи, захвалио верницима и свештенику на труду, ревности и стрпљењу, које је Господ крунисао и на видљив начин, обновом овога храма; Владика је на kraju o. Branišlava odlikovaо правом ношења црвеног појаса.

У повратку, епископ Сава је присуствовао доксологији у храму Светих апостола Петра и Павла у Араду, дочекан од проте Стевана Рајића, свештенства овог protopreverata и народа.

Литија-крсташа у Азањи (после 40 година)

Заузимањем свештеника и верника у Азањи, после 40 година обновљена је КРСТАНОША, леп традиционални верско-народни обред, једна лепа верско-народна манифестација.

Била је забрањена 1949. године. Овог пута власти су показале, на општу корист, слуха и разумевања за народне жеље, па је Секретаријат за унутрашње послове дао одобрење за кретање литије — КРСТАНОШЕ кроз село.

После тога приступило се обновљању записа (од давнина утврђена места, на раскршћима села, за молитву). Испред записа, за столом испред дудовог дрвета у које је урезан — записан крст, читају се Еванђеље, молитве за плодност, срећу и напредак, и верни се кропе освећеном водом. Самозанеколикодана обновљени су сви записи.

Осванио нам је одавно пријељкивани дан: Прва недеља по Ускрсу — Томина Недеља — прве обновљене литије у Шумадији! На велику радост мештана и гостију, после дужег периода кишног времена, дан је био леп и сунчан, какав се само може пожелети за овакву свечаност „дан који створи Господ да се радујемо и веселимо“ (Псалам 117:24).

После Свете Литургије на којој је узео учешће већи број верника, нарочито младића у народним ношњама, организована је литија. На челу поворке кретао се младић у народној ношњи са уздигнутим Крстом; затим дечаци и девојчице са свећњацима, иконама и звончићима, а за њима младићи са барјацима (било их је 15 са једним копљем и 4 са три копља). Ову поворку пратили су свештеници у светлим одеждама са Еванђељем и Крстом у руци, а за њима су наступали појци са народом. Певан је тропар Празника, васкрсни тропар, Ускрсу и канон и народне литијске песме.

Најдирљивији тренутак био је када се поворка на челу са Крстом протегла кроз средиште села, када је била поздрављена од присутних мештана и гостију речима: „Нека вам је света литија“. Том приликом су потекле и сузе радоснице. Поворка је наставила кружно кретање кроз село, заустављајући се на сваком запису. Уз пут мештани су раздрагано поздрављали литију, а домаћице су по обичају бацале пшеницу. На записима КРСТАНОШУ су сачекали мештани тог краја, а после обављеног обреда, девојке су украсавале барјаке венцима и убрсцима, домаћице служиле барјактаре

Ове године, на Томину недељу, обновљена је у Азањи литија — Крстаноша. Испред записа (одавнина утврђених места за молитву на раскршћима села) за столом испод дудовог дрвета у које је урезан — записан — крст, читају се Еванђеље и молитве за напредак у свему добром, а потом се верни кропе освећеном водом. „Као што се крст обнавља — урезује у дрво, тако т реба да се православна вера обнавља у душама верних“.

и остале јелом и пићем а децу ускршњим јајима.

Свештеник, предводник литије, на записима је поздрављао вернике, захваљивао им се на пажњи истичући „да се крст који је урезан-запису у дрво није избрисао и да се крст и православна вера не смеју избрисати ни из душа верника; и као што се крст урезује-обнавља у дрво, непрестано треба дасправославна вера обнавља у душама верника“.

Последње заустављање је било испред записа на гробљу, где је обављен помен за упокојене: свештенике, добротворе и остале, уз присуство оних који су по обичају изашли на гробље и сачекали литију.

Тако се овај обред завршио: молитвено, мирно и достојанствено.

Прошојереј Драјша Јелић

Владика Сава у селу Грчцу

Село Грчац (броји 320 домаћина) налази се на домаку Смедереву. Паланке и пружа се поред асфалтног пута који повезује: Паланку са Смедеревом ауто-путем Београд-Ниш, и Шумадију са Војводином преко Ковинском моста.

Мештане овог села сачињавају азањци, који су се ту населили пре стотинак година и који су се постепено осамостаљивали тиме што су пре педесетак година саградили школу, затим месну заједницу, оформили гробље и друге установе.

Они желе да имају и своју цркву. Велику подршку за остварење њихових потреба за црквом показао је надлежни парох, који дуже време и ради на томе. Месне власти на челу са председником Месне заједнице Живомиром Јовановићем су изашле у сусрет народном захтеву и доделиле плац за локацију цркве.

По жељи верника а поводом изградње цркве, ово село је посетио

епископ шумадијски господин др Сава Вуковић дана 19. IV 1990. године (на светли четвртак).

У пратњи архијерејског намесника јасеничког, осталих пароха паланачких, пароха селевачког и пароха кусадачког, тачно у 16 часова и тридесет минута стигао је Епископ испред Месне заједнице. Сачекали су га азањски пароси са мноштвом народа, деца и девојчицама у народним ношњама. Бираним речима га је по здравио надлежни парох; девојчица у народној ношњи послужила је Владику хлебом и сольу, а остала деца су му польубила руку, после тога су му пришли представници месних власти.

Одушељен лепим дочеком Владика је, са свештенством и народом, отишао у салу Месне заједнице, захвалио се надлежном пароху на по здраву и одржао леп говор који је са слушан са великим пажњом и интересовањем. У свом говору је из међу осталог рекао: да село без цркве није село, да физиономију села краси црква и нарочито истакао потребу цркве како сада је тако и за будуће генерације... Изразио је радост што у селу има много лепих дома и посветовао да домове треба напунити не само намештајем, него првенствено децом... И овог пута констатова је како су нпр. муслимани у послератном периоду изградили на стотине ћамија а исто тако и католици цркава, а Србима је то право ускраћивано са мотивацијом да нема локације за исте!

И још много значајних речи су молги мештани да чују од свога Владике, које су после неколико дана препричавали како у Азањи о литијама, тако и на другим местима.

У част посете, деца у народној ношњи су извела сплет народних игара.

Публициzet овој посети дала је и радио станица Јасеница, која је само после једног дана је митовала делове Владичиног говора.

Из сале Месне заједнице са свештеницем и народом Владика се пешке упутио на плац одређен за цркву, који му се необично свидео; по жељео је да на њему што пре нико лепа црква у византијско-српском стилу.

Тога дана је осветио и капелу на Грачком гробљу коју подиже *Драгомир Радивојевић*, земљорадник из села Грчца.

После мале закуске, која је приређена у сали Месне заједнице, Владика је продужио пут за Београд.

Уверили смо да је ова посета велики подстрек за изградњу цркве.

Прошојереј Драјша Јелић

Подиже се нова црква Светог апостола Марка у Великим Црљенима

Веилики Црљени се први пут помињу под именом „Црна Међа“ 1732. године. До 1932. године су били у саставу вреочке парохије, да би, доношењем новог црквеног устава, 1931. године, били издвојени у самосталну парохију.

Идеја о подизању цркве родила се пред избијање другог светског рата, па до изградње није могло доћи услед ратног вихора. У послератном, пак, времену, није се могло ни помишљати на зидање цркве, јер се за то једноставно дозвола није давала, иако је покушавано два-три пута.

Пошто је и за Српску православну цркву наступила повољнија клима, свештеник Томислав Марић, парох великоцрљенски, основао је грађевински одбор за подизање храма у који је ушло 60 домаћина.

Захваљујући ажурности председника Скупштине општине Лазаревац и месне заједнице у Великим Црљенима, као и просветним властима, у року од тридесет дана добијена је локација на месту раније основне школе. Пројекат цркве је израдио архитекта *Бранко Борић*.

На Марковдан ове године прослављена је прва слава, освећено земљиште за будући храм, освећено славско жито и пререзан славски колач од стране Преосвећеног епископа шумадијског Саве и великог броја свештеника, а уз огромно учешће народе. Не само овог места, већ и уже и даље околине.

Владика је дуго говорио народу о тешкоћама које смо имали у вези са подизањем храмова, о храму уопште, о св. апостолу Марку и о св. апостолу Варнави, коме се подиже нова црква у Раниловићу, затим о породици и на талитету, да би потом дуго времена кропио освећеном водом присутни народ.

Свештеник Томислав Марић

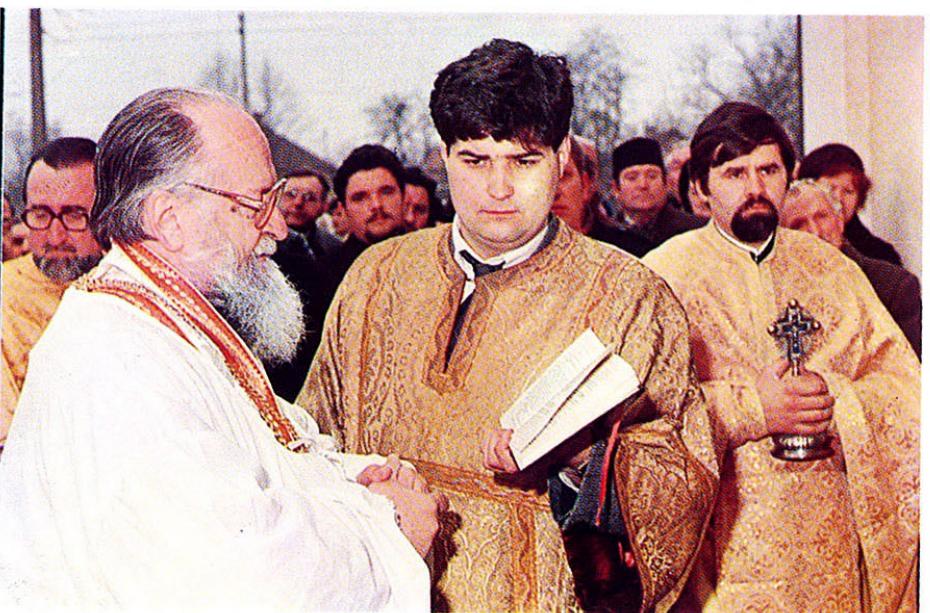
КАЛЕНДИЋ 2/МАРТ—АПРИЛ 1990.

У Азањи је ове године, у прву недељу по Ускрсу, обновљена Крстаноша — лепа верско-народна манифестација — која је од 1949. године била забрањена. Сада, после 40. година, док се дуга поворка на челу са крстом кретала кроз село, била је од мештана, уз сузе радоснице, раздрагано поздрављена „Нека вам је сретна литија!“, а домаћице су, по обичају, посипале пшеницом учеснике у поворци.

Мали учесници овогодишње Врбице у Буковику

Преосвећени господин епископ др Сава за време Свете литургије у обновљеном српскоправославном храму Преображења Господњег у Арад-Гају (Румунија). На доњој слици: Његово Преосвештенство приликом троносања (освештавања) обновљеног арадгајског храма, 4. фебруара 1990. г.

Арад је град на десној обали Мориша у западној Румунији (у саставу Румуније је од 1919. године). Овде постојијата српска национална мањина, која се ту насељила још у 14—15. веку. За Арад је од 15. века у многим појединостима везана судбина Срба у Банату и Ердељу. Арад је родно место знаменитог Србина Саве Текелије (1761—1842) правника, књижевника, народног добротвора, учесника у политичком животу угарских Срба; Текелија је 1838. основао у Будимпешти задужбину „Текелијанум“, да би српским ученицима из Војводине омогућио универзитетско школовање у Будимпешти. У Араду је, у светском рату, био логор за српске интерирце.

Каленић

ГОДИНА XII

64 2/1990

издаје Српска православна епархија шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни

уредник:

Драгослав Степковић

Уредништво и администрација:
„Каленић“

Улица маршала Тита, 67
34000 Крагујевац

Телефон: 034/32-642

Текући рачун: „Каленић“
издавачка установа

Епархије шумадијске.

Број жиро рачуна:

61700-620-16-80691-14-62-00684-1

Број девизног рачуна: 12-62-25641-1
Југобанка — Крагујевац

Умножава: Завод за умножавање
при Светом архијерејском синоду
Патријаршија, Београд, 7 јули 5

Тираж: 12.000 примерака

Годишња претплата: 60,— дин.
а за иностранство: 15 ам. долара